

Smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti

Martinčić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:227730>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**PETRA MARTINČIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**SMISAO UČITELJSKOG POZIVA I
ISPUNJENOST UČITELJA SMISLOM S
POSEBNIM OSVRTOM NA NASTAVU
KNJIŽEVNOSTI**

Zagreb, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

PREDMET: METODIKA HRVATSKOGA JEZIKA

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Petra Martinčić

TEMA DIPLOMSKOGA RADA: Smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti

MENTOR: Izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Abstract.....	2
1. UVOD.....	3
2. POIMANJE ČOVJEKA U LOGOTERAPIJI VIKTORA FRANKLA.....	4
2.1. Čovjek i smisao (logos).....	5
2.2. Čovjek i odgovornost.....	6
2.3. Čovjek i prepreke.....	7
2.4. Čovjek zarobljen u „egzistencijalnom vakuumu“.....	7
2.5. Čovjek kao sustvaratelj svijeta.....	8
2.6. Franklovih deset teza o osobi.....	8
3. O ŽIVOTU VIKTORA EMILA FRANKLA.....	9
3.1. Porijeklo i obiteljski život.....	10
3.2. Mladost i školovanje.....	10
3.3. Uzori – Sigmund Freud i Alfred Adler.....	11
3.4. Doprinos znanosti.....	12
3.5. Život nakon studija.....	13
3.6. Iskustva u koncentracijskim logorima.....	13
3.7. Život nakon logora.....	14
3.8. Frankl iz druge perspektive.....	15
4. O PSIHOTERAPIJI I LOGOTERAPIJI.....	15
4.1. Psihoterapija.....	15
4.2. Logoterapija.....	16
4.3. Temeljna učenja logoterapije.....	17
4.4. Dekalog u logoterapijskom prijevodu.....	17
4.5. Egzistencijalna analiza.....	18
5. O SMISLU.....	20
5.1. Smisao ljubavi.....	21
5.2. Smisao učiteljskog poziva.....	21
5.3. Motivacijski čimbenici za izbor učiteljskog poziva.....	22
6. O KNJIŽEVNOSTI.....	23
6.1. Uloga učitelja.....	23
6.2. Rekli su o književnosti, knjigama i čitanju.....	24
7. ISTRAŽIVANJE.....	25
7.1. Opis uzorka.....	25
7.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja.....	28
7.3. Instrument istraživanja.....	29
7.4. Rezultati istraživanja.....	30
7.4.1. Rezultati istraživanja s obzirom na stav učiteljica prema učiteljskom pozivu i učiteljstvu.....	30
7.4.2. Rezultati istraživanja s obzirom na prisutnost pojma smisla u životu učiteljica temeljen na logoterapijskim tvrdnjama.....	31
7.4.3. Rezultati istraživanja s obzirom na to koju ljudsku kvalitetu, vrijednost učiteljice smatraju najvažnijom, najvrjednijom.....	33
7.4.4. Rezultati istraživanja s obzirom na to koja lektirna djela, koja su propisana Nastavnim planom i programom za osnovne škole iz 2006. g. (MZOS) za 1. i 4. razred, učiteljice najviše pridružuju tvrdnjama koje čine temelj logoterapije.....	33
7.4.5. Rezultati istraživanja s obzirom na kako učiteljice doživljavaju nastavu književnosti u mlađim razredima osnovne škole.....	42
8. ZAKLJUČAK.....	45
LITERATURA.....	45
PRILOZI.....	47
Prilog 1. Anketni upitnik.....	47
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA.....	53

ZAHVALA

Zahvaljujem dragoj mentorici izv. prof. dr. sc. Vladimiri Velički na povjerenju pri izboru teme te ohrabrivanje, usmjeravanje i pomoć u ključnim trenucima pri pisanju diplomskoga rada. Također, hvala na motivaciji za budući rad u nastavi i na cjelokupnu studijsku podršku. Hvala Vam što ste pokazali da se uloženi trud isplati, da uvijek treba ustrajati u svojim snovima te da je sanjarima samo nebo granica. Hvala Vam na Vašoj smionosti, strpljivosti, posebnoj energiji koju prenosite studentima i nevjerojatnoj profesionalnosti.

Posebnu zahvalu upućujem svim članovima svoje obitelji: braći Andreji i Darku te ocu Stjepanu i majci Ružici te bliskim prijateljima, poznanicima i svima onima koji su me podržavali tijekom cijelog studija i ohrabrivanju tijekom pisanja diplomskoga rada.

Veliko hvala zaručniku Igoru Šipušu na pruženoj pažnji, vjeri u mene i nesebičnoj podršci i ljubavi tijekom studija. Zahvaljujem i njegovoj obitelji na pruženoj podršci.

Zahvaljujem kolegicama: Loreni Sopčić, Kristini Vlah, Valentini Hasan, Ani Požgaj, Petri Požar i Silviji Cerčić na podršci tijekom studija, savjetima i pomoći u mnogobrojnim situacijama, bez Vas ne bih uspjela.

Hvala dragom Bogu!

"Evo moje tajne. Vrlo je jednostavna: samo se srcem dobro vidi. Bitno je očima nevidljivo."

Antoine de Saint-Exupéry

Sažetak

Pojam smisla u današnjem vremenu zauzima veoma važnu ulogu, zapravo, važniju no ikad. U prvom dijelu ovog rada iznosi se teorijski pregled literature i prikaz dosadašnjih istraživanja koja su kritički razmatrana te poveznicu grade na riječi smisao (logos). Kroz prikaz života i rada Viktora Emila Frankla, neurologa i psihijatra te začetnika logoterapije, koji je svojim osobnim iskustvom u koncentracijskim logorima pokazao kako čovjek, unatoč najvećoj patnji i poniženju, može pronaći smisao života. Rad prikazuje kako svaki čovjek ima svoj smisao na ovom svijetu i kako je pojam smisla iznimno važan za rad u nastavi i s učenicima. Smisao života može se pronaći i u djelatnosti (misiji) koju čovjek obavlja. Nastojalo se prikazati kako učiteljstvo nije samo profesija, već i poziv za koji treba postojati unutarnji motivacijski faktor. Sve što se radi i kako se djeluje temelji se na „volji za smislom“. Kao metodički dodatak, istaknuto je koliko je uloga književnosti za djecu mlađe školske dobi važna te da se njome mogu usvojiti neke vrijednosti i koje Frankl zagovara u svom logoterapijskom radu (odgovornost, empatija, skromnost, radost, dobrotu, poniznost...). U svrhu ovog rada provedeno je istraživanje u kojem je sudjelovalo 45 učiteljica iz 5 županija. Utvrđeno je kako učiteljice imaju pozitivan stav prema učiteljskoj profesiji i učiteljstvu te da je pojam smisla prisutan u njihovim životima i radnom ozračju. Kao najvažnije ljudske osobine navode empatiju odgovornost. Najzastupljenije lektirno djelo koje je birano kao rješenje za pojedine probleme (neovisno o kojem se problemu radi) za 1. razred je bajka Jakoba i Wilhelma Grimma: Snjeguljica i sedam patuljaka, a za 4. razred bajka Ivane Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova. Također, utvrđeno je kako učiteljice imaju pozitivne stavove prema nastavi književnosti i poučavanju književnosti te da su njihova razmišljanja sukladna zadaćama koje se propisuju Nastavnim planom i programom.

Ključne riječi: smisao, učiteljski poziv, nastava književnosti

Abstract

The concept of meaning today assumes a very important role, in fact, more important than ever. The first part of this paper presents a theoretical overview of the literature and the overview of the previous research that have been critically considered and are connected to the concept of meaning (logos). Throughout the life and work of Victor Emil Frankl, a neurologist and psychiatrist, the founder of logotherapy, was demonstrated through his personal experience in concentration camps that man, despite the greatest suffering and humiliation, can find the meaning of life. The paper shows that every human has his/her own meaning in this world and that is extremely important in teaching with students. The meaning of life can also be found in all the activities (missions) that a man does. This study tries to show that teaching is not just a profession, there should also be an internal motivational factor. Everything that a man does is based on "the will" to make sense. As a methodical addition, it was emphasized how much the role of literature for young learners is important and that some values can be adopted, just like the ones in Frankl's logotherapeutic work (responsibility, empathy, modesty, joy, kindness, humbleness ...). For the purpose of this paper, a study was conducted with 45 teachers from 5 counties. The results show that teachers have a positive attitude towards the teaching profession and that the concept of meaning is present in their lives and work atmosphere. As the most important human values, responsibility and empathy are mentioned. The most prominent piece of work that has been chosen as a solution for some problems (regardless of the problem) for the 1st grade is the fairy tale of James and Wilhelm Grimm: Snow White and Seven Dwarfs, and for the 4th grade that is fairy tale by Ivana Brlić-Mažuranić: Stribor's Forest. It has also been found that teachers have positive attitudes towards teaching literature and that their thinking is similar to the tasks in the National curriculum.

Key words: meaning, teacher's vocation, literature teaching

1. UVOD

Kako se ovaj diplomski rad temelji na pojmu smisla (*logosa*) valja od njega krenuti i objasniti etimologiju tog pojma. Logos je grčka riječ koja ima višestruko filozofsko i teološko značenje. Može se prevesti kao *um, riječ, Božja riječ, govor, smisao, načelo, princip, zakon, red, nauka* i dr.

Ovisno s kojeg aspekta gledamo, postoji nekoliko objašnjenja logosa: U Heraklita logos je istovjetan svemu postojećemu, on je sveobuhvatan princip koji uvodi *poredak* i *umnost* u svijet, kao što čovjekov um uređuje čovjekovo djelovanje. Na temelju djelovanja logosa priroda je harmonija. U Platona i Aristotela funkciju logosa ima *nous*¹. U stoika² logos je zakon svijeta, shvaćen kao *božanstvo*. Logos nam omogućuje da shvatimo principe i oblike, tj. on je aspekt našeg osobnoga rasuđivanja. Kršćanstvo logos shvaća kao *Božji instrument u spasu svijeta*, a u Ivanovu evanđelju logos je *sin Božji*, tj. druga osoba Trojstva. U novovjekovnoj filozofiji logos je *stvaralački um* koji je u harmonijskom odnosu s ljudskim razumom (More, Roterdamski). U Hegelovu panlogizmu³ logos je sveobuhvatna kategorija pa je povijesno određenje zbilje jer u sebi sadrži jedinstvenu dijalektičku prožetost duha i prirode, mišljenja i bića. Logos znači i *um (Vernunft)*, a istodobno i *govor (Sprache)* jer govor je čista egzistencija duha. Antička struktura kozmosa sadržana je u logosu koji je vječna borba suprotnosti. Iz umnosti logosa slijedi *svrhovitost* i smisleni *poredak* stvari i događaja, on je emanacija *vječnoga zakona*⁴ pa je osim nužnosti logos dobio i značenje *svjetske umnosti* (preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr>). Riječ *logos*, prema online britanskoj enciklopediji, označava božanski razlog uključen u kozmos, stvarajući i dajući formu i smisao (preuzeto s <https://www.britannica.com>).

Kada pogledamo koliko ima objašnjenja logosa od pamtivijeka pa sve do danas, naizgled doživljavamo ga veoma apstraktnim i neshvatljivim pojmom. Zahvaljujući Viktoru Franklu i njegovom logoterapijskom radu, koji se temelji na

¹ **nous** - (grč. *voř* = *um, duh, najviši dio duha*), sposobnost shvaćanja prvih principa znanosti. Aristotel razlikuje kod čovjeka: *nous pathetikos* (pasivni um) koji prima utiske, i *nous poietikos* (aktivni um), čista aktualnost, božanski i vječni (preuzeto s: <https://www.filozofija.org>)

² **stoik**- (grč.): pristaša stoicizma; ravnodušan, hladnokrvan čovjek, postojan u životnim kušnjama i nedaćama (preuzeto s: <https://www.hrleksikon.info>)

³ **panlogizam** (grč.): filozofsko naučavanje o umnosti ukupne zbilje. Gl. zastupnik G. W. F. Hegel („*Sve što je umno jest zbiljsko i sve što je zbiljsko jest umno.*“)

⁴ **vječni zakon**- (lat. *lex aeterna*): zakona razuma, kozmosa i moralnoga zakona (preuzeto s: <https://www.hrleksikon.info>)

poimanju smisla (logosa), te radnom iskustvu u tom području vidjet ćemo da to nije nikakav apstraktan pojam, već iznimno blizak, opipljiv i konkretan pojam sveprisutan u životu svakog pojedinca.

2. POIMANJE ČOVJEKA U LOGOTERAPIJI VIKTORA FRANKLA

Razmišljamo li o tome što čovjeka čini čovjekom? Što je čovjek? Po čemu ga možemo razlikovati od, recimo, životinje? Filozofija Viktora Frankla govori da čovjek, osim što ima tijelo (fizičku dimenziju) i psihu (psihološku dimenziju), ima i duh⁵ (duhovnu dimenziju). Čovjekov duh (*nous*) uvijek ostaje zdrav. Čovjek može biti potpuno fizički i psihički na rubu, slomljen i uništen od raznih životnih nedaća, ali njegov duh (*duša* ≠ *duh*) uvijek ostaje zdrav u njemu. Keller je ovako pojasnio značenje duše u svojoj knjizi *Sa srcem u školi*: „*Ono što nazivamo dušom povezano je s našim unutarnjim emocionalnim životom, subjektivnim raspoloženjima, motivima, boli, žudnjom i tako dalje.*“ (Keller, 2017, str. 22). Upravo je jedna od glavnih misli vodilja logoterapije da čovjek ima svoje dostojanstvo od prvog dana, od prvog daha pa sve do kraja svog života. Također, ostaje pitanje kako čovjek ostaje zdrav? Odgovor se nalazi u našem osobnom stavu prema životu koji podrazumijeva vjeru u *bezučjetan smisao života*. Frankl je u pogovoru svoje knjige *Čovjekovo traganje za smislom* izrazio kako je zabrinut zbog današnje slike čovjeka u svijetu koji vapi za pronalaskom smisla.

Moglo bi se pomisliti da knjiga koja se pojavila prije više od četvrt stoljeća ne može danas biti aktualna. Ali je obratno istina: danas je aktualnija no ikada. Jer živimo u vrijeme kad ljudi sve više i više pate zbog osjećaja besmislenosti i osjećaja životne praznine – koji se sve više širi te je već zadobio svjetske razmjere (Frankl, 1982, str. 10).

⁵ **duh** (hebrejski *ruah*, grčki *πνεῦμα*, latinski *spiritus*): u svakodnevnom govoru, sveukupnost psihičkih procesa; dio duševnoga života koji se očituje u obliku misaone djelatnosti, odnosno razuma ili uma, nasuprot osjetnosti i tjelesnosti (preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr>)

Slika 1. Naslovnica Franklove knjige (izvor: <https://www.korisnknjiga.com>)

2.1. Čovjek i smisao (logos)

Također, odgovor na pitanje: „*Koji je moj smisao u životu, na ovome svijetu?*“, ne dolazi preko noći. Čovjek ne može odmah pronaći svoj smisao postojanja, nego ga otkriva tijekom života. Svaki čovjek ima i može pronaći svoj smisao u ovom svijetu. Viktor Frankl u predgovoru knjige *Zašto se niste ubili? Uvod u logoterapiju*⁶ progovara kako je iz duše želio pisati o onome što je tri godine proživljavao u koncentracijskom logoru. Nije želio toliko pisati o samom logoru i patnjama s kojima se tamo susretao, nego o pouci koju je pokušao izvući tijekom boravka u logoru. Nadalje, koncentracijski logor služio je Franklu kao model po kojem je dalje opisivao zašto život ipak uvijek ima određeni smisao. Ne možemo reći da čovjek koji je proživljavao jezive i okrutne strahote u logoru govori neutemeljeno i napamet. Naprosto, netko tko je preživio koncentracijski logor (zapravo, nekoliko njih) ima itekako dobro uporište za svoju psihoterapijsku metodu – logoterapiju (liječenje smislom). Smisao treba tražiti i usprkos najvećoj patnji. Niti jedno iskustvo u životu pojedinca nije slučajno. Svako iskustvo nas gradi i oblikuje u individue. Goethe je jednom prilikom rekao: „*Ako čovjeka gledamo onakvim kakim jest, učinimo ga boljim.*“

⁶Prevedena na hrvatski jezik 1982., a prvotno izdana u Beču 1946. neposredno nakon Drugog svjetskog rata

2.2. Čovjek i odgovornost

Osim „ponude smisla“ pažnju treba posvetiti i *odgovornosti*. Postavljanjem pitanja: „*Smije li si čovjek sam od sebe sve dopustiti?*“, dolazi se do još jednog ključnog elementa za razumijevanje logoterapijske tehnike. Frankl smatra da ne postoji kolektivna odgovornost, već individualna. Čovjek mora znati svoja ograničenja i slabosti te treba stremiti višem cilju koji nadvladava naše slabosti, govori se o „*nadilaženju samoga sebe- samonadmašivanje*“.

Odgovornosti se može vrlo zanimljivo i jednostavno objasniti uz pomoć kataloga koji je izdao Viktor Frankl Zentrum Wien (2004) citirajući sljedeće Franklove riječi:⁷

„*Zašto ne?*“

Prije nekoliko godina je na njemačkoj televiziji bio čitav niz diskusija uglednih stručnjaka iz područja pedagogije, politike i sociologije o aktualnoj situaciji u školstvu i sve češćim poteškoćama koje se javljaju. Razgovaralo se i raspravljalo o svim poznatim uzrocima. Jedan je novinar postavio pitanje dotičnim poznatim mladim nasilnicima: „Recite, zašto ste školskog prijatelja koji je ležao na podu udarali u lice cipelama sa zakovicama? Zašto ločete i konzumirate opojne stvari? Zašto to činite?“

Odgovor mladih je glasio: „Zašto ne?“

Na to pitanje, koje je novinar postavio sudionicima diskusije nastao je tajac i nije bilo nijednog odgovora.

Zapitajmo se je li zaista odgovor mladih „Zašto ne?“ pokretačka sila koja ih vodi ka odrastanju i sazrijevanju? Ili je to, zapravo, ključno pitanje za odgojne intervencije? Referirajući se nadalje na službeni katalog (Viktor Frankl Zentrum Wien, 2004) možemo se također zapitati zašto bi se djeca i mladi, koji su s obzirom na svoje potencijale, financijske mogućnosti, svoju snagu i mogućnosti u poziciji tako se ponašati, svojevolumno odrekli ponašanja usmjerenog na zabavu i sebe same?

Je li sljedeći odgovor opet zapravo samo pitanje: Zašto ne? Imamo li uopće odgovor ili se samo vrtimo u krug? To pitanje nas ostavlja zatečenima i ukazuje na veliku odgovornost koja leži u rukama roditelja, učitelja i svih onih koji se nalaze u najbližoj dječjoj domeni.

⁷Zahvaljujući mag. prim. obrz. Petri Ratkajec tekst je preveden s njemačkog na hrvatski

2.3. Čovjek i prepreke

Logoterapija, kao psihoterapijska vještina, u čovjeku pobuđuje razmišljanje o preprekama. Namjerno je korišten izraz prepreka, a ne problem, nedaća, zlo, teškoća i sl. Za svaku prepreku u životu ima neko rješenje. Važno je samo ono kako razmišljamo i kako gledamo na stanje stvari. Oko loših stvari ne treba prigovarati, oklijevati i „kukumakati“⁸, već reći: ja to mogu i želim, ovo je još samo jedan izazov za mene, jedna mala prepreka i stepenica do cilja. Krizne situacije treba gledati pozitivno i uvijek se radovati životu jer radost je jedna od ključnih strategija preživljavanja u kriznim situacijama i način kako možemo riješiti prepreke koje nam se nađu na životnom putu. Bez obzira što nam se događa, sami odlučujemo kako ćemo se osjećati. (Frankl, 2010)

2.4. Čovjek zarobljen u „egzistencijalnom vakuumu“

Viktor Frankl u logoterapijskom rječniku knjige *Čovjekovo traganje za smislom* govori o „egzistencijalnom vakuumu“. Govori o široko rasprostranjenom fenomenu 20. stoljeća koji je posljedica dvostrukoga gubitka koji je čovjek morao pretrpjeti otkako je doista postao ljudsko biće. Na početku povijesti, čovjek je izgubio neke *temeljne životinjske instinkte* koji koče i osiguravaju ponašanje životinje. Takva sigurnost je čovjeku zauvijek nedostupna. Čovjek je prisiljen na *odlučivanje*. Osim toga, u novijem razdoblju čovjek je pretrpio još jedan gubitak, onaj *tradicijski*. Tradicija koja je podupirala njegovo ponašanje sada naglo slabi. Više nema instinkta ni tradicije koja bi mu rekla što treba raditi. Čovjek katkad ni sam ne zna što bi želio raditi. Umjesto toga, može raditi ono što drugi rade (konformizam) ili čini ono što drugi od njega očekuju (totalitarizam). *Egzistencijalni vakuum* se uglavnom manifestira kao stanje *dosade*. U tom dijelu Frankl se poziva na uzrečicu Schopenhauera koji je rekao da je čovječanstvo vjerojatno osuđeno na vječno kolebanje između dviju krajnosti – tjeskobe i dosade. Frankl upozorava da će ovi problemi postati sve ozbiljniji jer mnogi ne će znati što raditi s novostečenim slobodnim vremenom. Objašnjava kako čovjek koji naglo ostaje bez svog radnog zadatka i ispadne iz užurbanog života, na koji je navikao, može pasti u depresiju. Rašireni fenomeni poput depresije, ovisnosti i agresije mogu se shvatiti tek kad se uoči egzistencijalni vakuum koji se krije u njihovoj pozadini.

⁸ **kukumakati** - neprestano se samosažalijevati (<http://leksikon.thinking-garment.com>)

2.5. Čovjek kao sustvaratelj svijeta

Logoterapija od čovjeka traži da svoj život posveti ispravnim motivima i izbjegne zapreke. Pod zapreke ubrajamo patnju, krivnju, gubitak..., a motivi koji nas vode su: da prepoznamo prave vrijednosti, odlučimo se živjeti iskreno, ponizno, skromno... Čovjek je po logoterapijskom shvaćanju pozvan biti sustvarateljem svijeta.

„Tek je s Franklom opet otkrivena ona instatacija koja čovjeka kao osobito biće smješta između božanskog i životinjskog: duhovna („noetička“) dimenzija čovjeka, u kojoj su nastanjene sloboda i odgovornost, traganje za smislom i sposobnost ljubavi, kao i stvariteljska iskra „kokreatora“ (=“sustvoreitelj“). (Lukas, 2013, str. 83.)

Kao takav pojedinac sa sobom nosi mnogobrojne odluke koje mora sam donijeti. O tome se može vidjeti u tablici u kojoj je prikazan model *organa smisla* (tablica 1.). Što je veća čovjekova sloboda, veća je i odgovornost. Tijekom života čovjek je stavljen pred mnogo kušnji i mora donijeti mnogobrojne odluke – dobre i loše. Čovjek treba biti odgovoran prema drugome i prema svojoj vlastitoj savjeti. Uvijek se treba pitati što ja mogu učiniti za drugoga? Čovjek osim toga da uživa u blagodatima života (*Kako da se poslužim?*) treba biti osjetljiv za drugoga, imati osjećaj za druge, širiti empatiju (*Kako da služim?*).

Područje sudbine	Područje slobode
NEMA IZBORA	IZBOR JE MOĆ! ***

Tablica 1. Prikaz organa smisla

2.6. Franklovih deset teza o osobi

Ovih deset teza (Pahljina, 2011, str. 6) navodim na kraju ovog poglavlja kao zaključak i kompletnu sliku poimanja čovjeka u logoterapiji.

1. Osoba je individuum - ne može se dijeliti.
2. Osoba je *insummabile* – ne može se stopiti s drugom osobom.
3. Osoba je potpuno novo biće – nova kreacija.
4. Osoba je duhovna osoba – osobnost je pojam koji se odnosi samo na duhovnu komponentu. Psihofizički instrument ima svoju uporabnu vrijednost.

Psihijatrijski credo: Ako se psihofizički instrument i pokvari, duhovna dimenzija ostaje netaknuta i osoba zadržava svoje bezuvjetno dostojanstvo.

5. Osoba je egzistencijalna, osobu ne determiniraju nagoni nego smisao.
6. Osoba je EGO, a ne ID.
7. Osoba gradi tjelesno-psihičko-duhovnu cjelovitost.

Psihičko i fizičko djeluju zajedno – duhovno se od toga može distancirati.

8. Osoba je dinamična: duhovno nije materijalno. Ono je neprestano gibanje u jedru čovjeka. Čovjek se može postaviti nasuprot somatsko-psihičkom organizmu.
9. Životinja nije osoba jer se ne može suočiti sama sa sobom. Odnos čovjek – životinja; čovjek i nad-svijet, nad-smisao.
10. Osoba ne može razumjeti samu sebe osim iz perspektive transcencije.

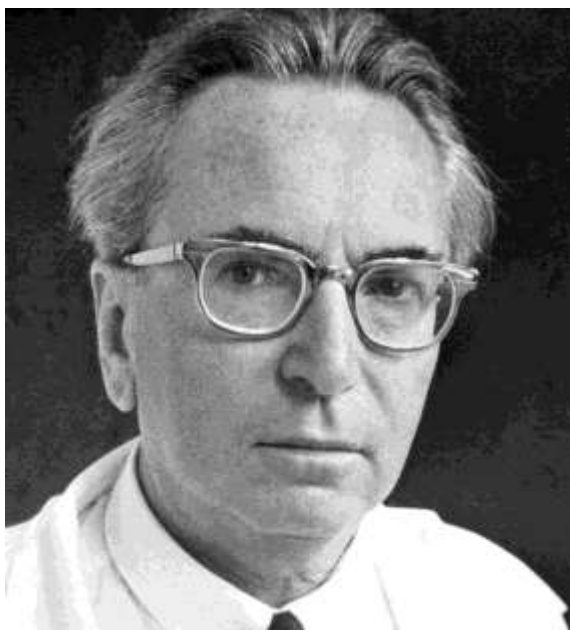
Svih deset teza temelji se na činjenici da je čovjek *duhovno biće* i da ga ne pokreće želja za moći, niti želja za užitkom, već *želja za smislom*. Nadalje, prema Cardwell i Flanagan (2003) konflikti između *ega*, *ida* i *super-ega* stvaraju tjeskobu u osobi, no ego se brani različitim obrambenim mehanizmima. Freud je zagovarao tezu da id kao čovjekova dimenzija zahtijeva neposredno zadovoljenje svojih impulsa, te da je na primitivnoj razini psihe koji je dan rođenjem (za razliku od *ega* i *super-ega*). Upravo je zato jedna od deset Franklovih teza posvećena *egu* i *idu* te se čovjeka stavlja na jednu višu razinu od nagonске dimenzije, tj. *ida*. Zadnja teza govori da osoba može razumjeti sebe samo iz perspektive transcencije što znači da treba težiti auto-transcenciji (samo-nadmašivanju) kako bi se ostvarila prema trima načinima ostvarivanja smisla- ostvarujući neko djelo, doživljavajući neku vrijednost i trpeći.

3. O ŽIVOTU VIKTORA EMILA FRANKLA

U ovom poglavlju kronološkim slijedom od rođenja do smrti, prikazat će se najznačajnija Franklova djela i dostignuća te obiteljski, znanstveni i liječnički život.

3.1.Porijeklo i obiteljski život

Viktor Emil Frankl, rođen je 26. ožujka 1905. godine u Beču. Dolazi iz židovske obitelji koja potječe iz gradića Pohořelice kod Brna u Republici Češkoj. Franklovi roditelji, Gabriel i Elza Frankl, imali su troje djece: Waltera Augusta (1902.), Viktora Emila (1905.) i Stellu Josefinu (1909.) Nakon Franklovog rođenja obitelj seli u Austriju. Otac mu je bio porijeklom iz Pohrlitza u Južnoj Moravskoj. Radio je kao državni službenik. Najprije je radio u bečkom parlamentu kao parlamentarni stenograf, a potom je dospio na poziciju redatelja austrijskog Ministarstva za socijalna pitanja. Otac mu umire 1943. godine u koncentracijskom logoru Theresienstradt u Češkoj u 82. godini života od gladi i upale pluća. Franklova majka bila je plemićke krvi. Potječe iz plemićke obitelji iz Pariza. Ugušena je plinom u koncentracijskom logoru u Auschwitzu.

Fotografija 1. Viktor Emil Frankl (izvor: <https://www.brainpickings.org>)

3.2.Mladost i školovanje

Tijekom svog gimnazijskog školovanja (1915. – 1923.) pohađao je predavanja o psihologiji na „pučkom učilištu“ i pokazivao veliki interes za filozofska pitanja. Ondje se je po prvi puta susreo s psihoanalizom Sigmunda Freuda i 1921. godine održao nadasve zanimljivo predavanje na temu: „*Smisao života*“. Znatiželja ga je ponukala u dublje istraživanje toga područja. Njegov maturalni rad, također je bio

povezan s njemu najinteresantnijim područjima: psihologijom i filozofijom, a glasi: „Psihologija filozofske misli Arthura Schopenhauera – psihoanalitička anamneza (patografija)“.

Da se već tada radilo o ozbiljnom istraživačkom i znanstvenom umu potvrđuje i činjenica da mu je maturalni rad 1923. godine objavljen, u rubrici za mlade, u dnevnoj bečkoj tiskovini *Der Tag*. Frankl je bio u bliskom kontaktu s Freudom i dopisivali su se o istraživačkim pitanjima. Freud je potaknuo objavljivanje Franklovog članka: „O mimici afirmacije i negacije“ (*Zur mimischen Bejahung und Verneinung*) u Međunarodnom časopisu za psihoanalizu. Nakon toga, Frankl upisuje studij medicine na Sveučilištu u Beču. Tijekom studija specijalizirao se za neurologiju i psihijatriju. Nedugo poslije toga upoznaje i drugog bečkog psihologa, Alfreda Adlera te kreće u proučavanje njegove teorije koja je bila razumljivija i bliža njegovim shvaćanjima od Freudove. Neko vrijeme proveo je u Adlerovoj školi i posvetio se njegovoj interpretaciji. Prva kuća u kojoj je Frankl živio nalazila se u istoj ulici u kojoj je neko vrijeme živio i Adler. Posvećen proučavanju spisa i literature i u konstantnoj suradnji s Adlerom i težnji za otkrivanjem novog, Frankl 1925. godine objavljuje članak: „*Psihoterapija i pogled na svijet*“. U tom dijelu može se vidjeti njegova zainteresiranost za pojašnjavanje pojmova o smislu života i o vrednotama koje sa sobom nosi. Također, tim člankom pokušava razgraničiti psihoterapiju i filozofiju kao dvije znanosti.

3.3.Uzori – Sigmund Freud i Alfred Adler

Škola Sigmunda Freuda, poznata pod nazivom „prva bečka psihoterapijska škola“, zasnovana je na psihoanalizi i čovjekovoj „volji za uživanjem“ dok je škola Alfreda Adlera, takozvana „druga bečka psihoterapijska škola“, zasnovana na individualnosti, tj. „individualnoj psihologiji“. I sam Frankl kaže: „*Ja sam samo mali patuljak koji stoji na leđima divova*“. Freudova i Adlerova škola bile su mu poticaj daljnjem traženju i produbljivanju znanja na području psihoterapije i neurologije, a posebno su ga zanimala pitanja o ljudskoj biti, načinu razmišljanja te o smislu života koji postaje njegovom glavnom vodiljom i idejom o osnivanju logoterapije kao „treće bečke psihoterapijske škole“. Upravo je „volja za smislom“ ono što se nalazi u biti njegove teorije o logoterapiji.

„*Psihoanaliza nas je naučila što je volja za uživanjem iz koje je moguće izvesti princip uživanja; individualna psihologija upoznala nas je s voljom za moću u obliku težnje za*

isticanjem; no, postoji još nešto što je mnogo dublje ukorijenjeno u čovjeku, nešto što ja zovem volja za smislom: čovjekovo zalaganje da što bolje ispuni smisao svog postojanja.“
(Frankl, 1998, str 65.)

Freud	Volja za užitkom
Adler	Volja za moći
Frankl	Volja za smislom

Tablica 2. Prikaz različitosti temelja psihonaliza tj. psihoterapije

3.4. Doprinos znanosti

Gostujući na raznim kongresima diljem Njemačke (Düsseldorfu, Frankfurtu i Berlinu) održava predavanja u kojima se mogu vidjeti začetci teorijskih principa njegove buduće teorije – logoterapije. Potaknut idejom o novoj teoriji, organizira savjetovanište za mlade u Beču u koje poziva poznate i uvažene psihologe i predavače: Charlottu Bühler, Erwina Wexberga, Juliusa Tandlera i ostale. Potom, pokreće i uređuje časopis „Čovjek u svagdašnjici – časopis za širenje i upotrebu individualne psihologije“ (Der Mensch in Alltag. Zeitschrift zur Verbreitung und Anwendung der Individualpsychologie). Uz profesionalnu karijeru, koja je bila orijentirana na psihoterapiju i neurologiju, bio je izniman učitelj i znanstvenik. Godine 1930. postigao je doktorat s područja medicine i predaje kao sveučilišni profesor na istoimenom sveučilištu. Nakon diplome, dobiva posao u Beču u neurološkoj klinici zvanj „Am Rosenhügel“. Kako je Frankl i njegov rad bio prepoznat i u inozemstvu, počeo je gostovati i predavati na sveučilištima u Pragu i Budimpešti. Osim toga, 1949. godine postiže doktorat i iz filozofije, ali to su bili tek početci. Frankl je sveukupno za svoga života postigao 29 doktorata (tridesetog se doktorata odrekao i posvetio ga svojoj supruzi). Život Viktora E. Frankla iznimno je bogata i višeslojna riznica znanja dotada još nepoznatih činjenica o čovjekovom psihološkom stanju i biti ljudskog postojanja te samom smislu ljudskoga života.

Njegov doprinos znanosti je nadasve izniman. Napisao je sveukupno 32 stručne knjige. Autor je mnogih znanstvenih radova koji su prevedeni na 32 strana jezika. Knjiga „Čovjekovo traganje za smislom“ (slika 1), (u originalu: Man's Search for Meaning) prodana je u 10 milijuna primjeraka. Osim predavačkog i znanstveno-istraživačkog rada, bavio se i medicinom. Bio je neurolog i psihijatar te je ostavio velik značaj u 20-om stoljeću u području psihologije i psihijatrije (psihoterapije) te

kognitivne neuroznanosti (neurologije) utemeljivši *egzistencijalnu analizu* i *logoterapiju* kao osobne medicinske teorije. Bio je gostujući profesor ne nekoliko američkih sveučilišta (Harvard, Dallas, Pittsburg). Na Sveučilištu u Kaliforniji osnovao je katedru za logoterapiju. Predavao je na 209 sveučilišta na pet kontinenata.

3.5. Život nakon studija

Nakon studija zaposlio se kao psihijatar u Beču i tu je započelo njegova misija. Smatrao je da se terapija treba provoditi u dubljim, duhovnim sferama te bi na taj način mogla bolje pomoći osobi koja sa sobom nosi sve svoje probleme. Kako se širila njegova ideja, otvarao je savjetodavne centre po cijeloj Austriji i druženje sa pacijentima mu je otvorilo polje drugačijeg načina razmišljanja o čovjeku, odnosno o njegovoj biti i smislu života. Osim rada u savjetodavnim centrima, radio je i u savjetovanju za mladež gdje je izdavao izvješća i bavio se problemom samoubojstava. Nedugo nakon toga, točnije 1937. godine, osniva privatnu praksu specijaliziranu za neurologiju i psihijatriju.

Nakon toga, 1938. godine dolazi do austrijske okupacije Nijemaca i Frankl je morao prekinuti sa liječenjem „arijskih“ pacijenata zbog svog židovskog podrijetla. Imao je priliku iskoristiti vizu i otići u neku inozemnu zemlju, ali je odlučio ostati u Austriji zbog svojih roditelja koji nisu uspjeli dobiti dozvolu za odlazak. Godine 1940. počinje s radom u bolnici u Rothschildspitalu na odjelu za neurologiju. Bolnica se nalazila u Beču i bila je jedino mjesto gdje su još priznavali Židove. Svojom sposobnošću i dijagnozom uspio je spasiti nekoliko bolesnika od eutanazije, riskirajući vlastiti život, koja je već bila naređena prema nacističkom programu pod lažnom dijagnozom za „psihičke bolesnike“ i koja se u to vrijeme smatrala opravdanom i nužnom po nacističkoj logici. Tijekom tog razdoblja objavljuje nekoliko članaka koji će kasnije postati siže za knjigu „Liječnik i duša“ (Ärztliche Seelsorge). S radom u bolnici prestaje 1942. godine. Od 1946. do 1970. godine bio je predstojnik Neurološke klinike u Beču (Puljić, 2005).

3.6. Iskustva u koncentracijskim logorima

Početak 1942. godine vjenčao se s Tilly Grosser, a već u rujnu iste godine bio je deportiran s roditeljima u koncentracijski logor Teresienstradt u Češkoj. Franklova sestra, Stela, uspjela je otići u Australiju. Brat Walter i njegova žena Elza odvedeni su u logor Auschwitz. Tamo će 1944. stići i Frankl zajedno s majkom

Elzom i suprugom Tilly. Otac, Gabriel, umro je 1943. godine u logoru Theresienstadt u Češkoj od gladi u 82. godini života. Prije ulaska u logor mora ostaviti rukopis na kojem je radio u prethodnom logoru. U međuvremenu saznaje da mu je brat poginuo. Nedugo nakon toga, u listopadu 1944. godine majka mu je ugušena u plinskoj komori. Iz Auschwitz su ga potom prebacili u Kaufering, zatim u Türkheim koje su bile podružnice logora Dachaua. U travnju 1945. godine biva oslobođen, a nekoliko mjeseci kasnije saznaje da mu je u logoru poginula i supruga.

3.7. Život nakon logora

Frankl je po izlasku iz logora težio samo 38 kilograma. Godinu dana nakon oslobođenja, 1946. godine na Neurološkoj poliklinici u Beč postaje primarijusom. Tamo boravi idućih 25 godina. Nedugo nakon izlaska, objavljuje knjigu „Liječnik i duša“ (Ärztliche Seelsorge) kojom dostiže habilitaciju na istoimenoj poliklinici. Nedugo nakon toga objavljena je knjiga „Doživljaji psihologa u koncentracijskom logoru“ (Ein Psycholog erlebt das Konzentrationslager) koja je odmah na engleskom prevedena kao „Čovjek u potrazi za smislom“ (slika 1), (Men's in Search for Meaning). Godine 1947. ponovno se ženi Eleonorom Katarinom Schwindt. U prosincu iste godine dobivaju kćer Gabrielu. Iste godine objavljuje djelo „Psihoterapija u praksi. Kazuistički uvod za liječnike“ (Die Psychotherapie in der Praxis. Eine kasuistische Einführung für Ärzte) koje je obogaćeno primjerima iz njegove kliničke prakse i konkretnim životnim slučajevima. Godine 1948. postiže habilitaciju iz neurologije i psihijatrije te doktorat iz filozofije objavivši disertaciju „Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija“ (Der unbewußte Gott. Psychotherapie und Religion). Nedugo nakon toga postaje osnivač je austrijskog društva za psihoterapiju i njegovim prvim predsjednikom. Godine 1949. održao je nekoliko predavanja o smislu patnje koja će kasnije usustaviti u knjizi „Čovjek patnik“ (Homo patiens). U toj knjizi, također, daje naznake logoterapije, odnosno utjehe ljudima koji pate. Na Salzburškoj ljetnoj školi izlaže svojih „deset teza o čovjeku“ koja predstavljaju temeljem njegove antropologije i viđenja čovjeka kao ljudskoga bića. O ovim tezama, Frankl podrobnije piše u djelu „Logos i egzistencija. Tri predavanja“ (Logos und Existenz. Drei Vorträge). U suradnji s Ottom Pözlom, poznatim neuropatologom, 1952. godine objavljuje izdanje psihofizioloških studija koje su nastale objavljivanjem na radiju pod nazivom: „Psihoterapija u svakodnevici – sedam radioemisija“ (Die Psychotherapie im Alltag. Sieben Radiovorträge). Za bolju

preglednost Franklovih misli 1959. godine tiskan je Priručnik o neurozama i psihoterapiji (Handbuch der Neurosenlehre und Psychotherapie), gdje je u pet poglavlja dan „Osnovni prikaz egzistencijalne analize i logoterapije“ (Grundriß der Existenzanalyse und Logotherapie) i predstavljena je Franklova logoterapija.

Godine 1970. u San Diegu u Kaliforniji, na Međunarodnom sveučilištu, uvedena je katedra logoterapije i utemeljen prvi logoterapijski institut na svijetu. Frankl je iste godine dobio počasni doktorat na Loyolinu sveučilištu u Chicagu i na Edgecliffe Collegeu u Cincinnatiju. Uslijedili su mnogobrojni pozivi da održi predavanja na sveučilištima diljem svijeta na kojima je Frankl dobivao brojna priznanja i počasne doktorate. Zatim, 2. rujna 1997. godine Frankl je im preminuo od srčanog udara. Pokopan je vrlo skromno na Glavnom židovskom groblju ("Zentralfriedhof"), vrata 11., grupa 76b, u 23. redu u grobu br. 27. (Puljić, 2005.)

3.8. Frankl iz druge perspektive

Osim znanstvene i predavačke karijere, Frankl je bio čovjek otvorena duha. U slobodno vrijeme bavio se planinarenjem, a u svojim podmaklim godinama išao je na satove letenja u SAD i položio za zrakoplovnog pilota. Frankl je bio čovjek koji je i u starijoj dobi težio mladenačkim ciljevima i ostvarivao ih. Sa samo tri godine odlučio je postati liječnik, a u četvrtoj godini spoznao je misao da će jednog dana morati umrijeti. Ono što ga je uznemirilo nije bio strah od umiranja, već pitanje: *Može li prijelazna priroda života uništiti njezino značenje?* Dvije godine prije svoje smrti, točnije 1995., postaje počasnim građaninom grada Beča.

4. O PSIHOTERAPIJI I LOGOTERAPIJI

4.1. Psihoterapija

Psihoterapija je psihološka metoda liječenja psihičkih poremećaja. Na osnovi simptoma promjenjuje se u praksi i s određenim terapijskim ciljem. Kao što je navedeno, grana je psihologije i psihijatrije i drugih znanstvenih pristupa koji u svojoj domeni proučavaju čovjeka kao što su: socijalna pedagogija, socijalni rad i pedagogija. Klinički psiholozi nisu jedini stručnjaci koji se bave psihoterapijom. Osim njih, psihoterapijom bave se i psihijatri, psiholozi, psihijatrijski socijalni radnici, psihijatrijske medicinske sestre i ostali stručni psihijatrijski savjetnici (obiteljski, pastoralni). Neke od grana psihoterapije su: analitička psihoterapija, gestalt psihoterapija, psihodinamska psihoterapija, kognitivno-bihevioralna

psihoterapija, neurolingvističko programiranje (NLPt) te transakcijska analiza (TA). U kliničkoj psihologiji, psihoterapeuti primjenjuju nekoliko pristupa u radu s pacijentima kao što su: psihodinamski, kognitivno-bihevioralni te iskustveni (fenomeloški) pristup.

U liječenju psihoterapijom najvažnije je da terapeut s pacijentom stvori prisan i topao odnos. Pacijent mora osjetiti prihvaćanje od strane terapeuta i s njime uspostaviti dragovoljan odnos. Odnos koji terapeut stvori s pacijentom treba biti ponajprije utemeljen na povjerenju i volji za promjenama. Terapeut bi razgovorom trebao potaknuti pacijenta da svoje ustaljenje i dotadašnje stavove o životu, uhodane načine razmišljanja i ponašanja zamjeni novim i drugačijim pogledom na život. Pacijent treba biti prihvaćen i saslušan te mu se mora pristupiti sa zanimanjem. Terapeut treba biti brižan, pažljiv te sprema i voljan odgovoriti na pacijentova pitanja. Ni u jednom trenu ne smije osjetiti da ga se kritizira ili omalovažava te umanjuje njegovo samopoštovanje. Također, pacijent ne bi trebao biti samo broj, samo „jedan od pacijenata“, već osoba kojoj se pristupa individualno u skladu s problemom koji ga tišti.

4.2. Logoterapija

Važno je naglasiti da logoterapija, kao pravac u psihoterapiji, ne vuče korijene iz psihologije, već iz filozofije. Ona počiva na *teoriji egzistencijalizma*-filozofsko - literarnog pravca koji proučava pitanja ljudskoga postojanja i zasnovana je na teoriji da *postojanje* (egzistencija) prethodi *biti* (esenciji). U središtu zanimanja ovog pravca nalazi se sam čovjek (pojedinaac), njegova sloboda i težnja samoostvarenju. Ovaj pravac izuzetno je važan jer na njemu počiva teorija logoterapije.

„Logoterapija smatra da je njezin zadatak pomoći pacijentu da pronađe smisao života. Budući da ga čini svjesnim skrivenog logosa njegove egzistencije, može se reći da je ona analitički proces. Logoterapija se udaljuje od psihoterapije u tome što čovjeka smatra bićem kojem je glavna briga ostvarenje smisla, a ne zadovoljavanje poriva i instikata, mirenje konfliktnih zahtjeva ida, ega i superega ili puko prilagođavanje društvu i okruženju.“ (Frankl, 2010.)

Doslovno prevodeći, logoterapija znači „*liječenje smislom*“. Logoterapija, kao psihoterapijski pravac, u psihoterapiju unosi nešto potpuno novo – spoznaju da

čovjek, uz tjelesnu i psihičku dimenziju, posjeduje i treću – duhovnu (noološku) dimenziju.

„Noogene neuroze nemaju svoje porijeklo u psihičkoj, nego u „noolškoj“ (od grčke riječi noös za „um“) dimenziji ljudskog postojanja. To je jedan logoterapijski termin koji označava sve ono što pripada specifično ljudskoj dimenziji.“ (Frankl, 2010.)

4.3. Temeljna učenja logoterapije

Tri su glavna temelja učenja logoterapije:

1. Stvaralačke vrijednosti (Što dajem svijetu?)
2. Vrijednosti doživljaja (Što uzimam od svijeta?)
3. Vrijednosti stava (Mogu li u bilo kojim uvjetima zadržati stav?)

Pod stvaralačke vrijednosti misli se na vrijednost rada i na posao koji čovjek obavlja i kojim pridonosi svijetu. Pod vrijednost doživljaja spada ono što nam je dano od ovoga svijeta, sve ono u čemu čovjek uživa. Vrijednost stava zagovara dosljednost sebi i svojim uvjerenjima.

„Ključna poruka logoterapije i egzistencijalne analize proizlazi iz njezine analize čovjekova stanja današnjice: ona ozbiljno shvaća čovjekovu potrebu za srećom i ispunjenjem, koje nadilazi osjećaj zadovoljstva, ili bolje zadovoljenja (Scheler). I zato, želi li čovjek biti sretan, valja mu život tako oblikovati da bude ostvarivanje što većeg broja vrednota, odnosno da pronađe što više smislova u svom životu. To je permanentan proces i zahtijeva odgoj i samodisciplinu, da osjetljivost za smisao pod bremenom svakodnevnog i trenutnog ne otupi.“ (Štengl, 2005, str. 45)

4.4. Dekalog u logoterapijskom prijevodu

Jedna od Franklovih uzrečica *„Čovjek je biće sa korijenima u zemlji i nebesima.“*, na apstraktan, ali i vrlo konkretan način prikazuje kako logoterapija vidi čovjeka. Tri osnovne dimenzije temelj su slike čovjeka u logoterapiji, a one su sljedeće: biološka, psihička i duhovna dimenzija. *„Jedino je duhovna dimenzija specifična samo za čovjeka te ona prožima sve ostale i transcendira čovjeka.“* (Pahljina, 2011, str. 5). Biološka dimenzija održava čovjeka na životu, tj. vođena je ljudskim nagonima (hranjenje, održavanje vrste) te je u tom smislu ona koja nas direktno povezuje sa životinjama. Psihološka se odnosi na emocije i intelekt, a

duhovna je ona koju svaka osoba dobiva u trenutku začeca što se prema Franklu (1982) naziva *tertium datur* i znači da u trenutku začeca pristupa netko treći koji nam daruje iskricu svojeg apsolutnog Duha i s kime ostajemo neraskidivo vezani. „*Pred Njime imamo odgovornost za životno vrijeme i način na koji ga upotrebljavamo.*“ (Pahljina, 2011, str. 5). Ovdje je jasno da se radi o podsvjesnoj religioznosti (Frankl, 1980) tj. podsvjesnom odnosu s Bogom koji može svijesti biti skriven, ali se pojavljivati u snovima. Više o tome Frankl piše u svojem poznatom djelu *Bog podsvijesti* gdje stvara vezu između psihoterapije i religije. U tome kontekstu navest će se „Deset zapovijedi Božjih“ koje je Franklova učenica Elisabeth Lucas zapisala u svome djelu *Duhovna psihologija* (2001) i nazvala ih *Dekalog u logoterapijskom prijevodu*.

1. Zapovijed: Ne smiješ izgubiti odnos prema transcendenciji.
2. Zapovijed: U sebi moraš sačuvati prijemčivost za vrijednosti.
3. Zapovijed: Povremeno moraš intimno razgovarat udvoje sa svojom savješću
4. Zapovijed: Svojim roditeljima trebaš oprostiti pogreške koje su počinili na tebi.
5. Zapovijed: Bezuvjetno moraš potvrđivati smislenost života.
6. Zapovijed: Užitak moraš shvatiti kao uzgredno djelovanje samog čina ljubavi.
7. Zapovijed: Ono što je tvoje moraš samo uzimati za sebe i preuzimati na sebe.
8. Zapovijed: Međuljudsku patnju ne smiješ u svijet proširivati.
9. Zapovijed: Moraš paziti na zajedništvo obitelji i čuvati ga.
10. Zapovijed: Ne smiješ ustrajati na glagolu imati, nego na glagolu biti.

4.5. Egzistencijalna analiza

Egzistencijalna analiza je dio psihoterapije (egzistencijalna psihoterapija) koja počiva na određenoj filozofskoj osnovi – egzistencijalizmu. Filozofiju egzistencije i njeno začecje, koje je započelo u prvoj polovici 20. stoljeća, pripisujemo filozofima koji su proučavali ovu vrstu filozofskoga pitanja, a to su Sören Kjerkegor (Danska), Martin Heidegger i Friedrich Nietzsche (Njemačka), Ermund Husserl (Češka), Jean-paul Sartre (Francuska).

„*Ne postoji ništa na svijetu, usudio bih se reći, što bi tako učinkovito pomoglo čovjeku da preživi i najgore uvjete, kao što je spoznaja da vlastiti život ima smisao. Mnogo je mudrosti u Nietzscheovim riječima „Onaj koji ima zašto živjeti, može se nositi s gotovo*

svakim kako“. U tim riječima vidim moto primjenjiv u svakoj psihoterapiji.“ (Frankl, 2010.)

Ova tema protezala se mnogim djelima pisaca: Dostojevskog (Rusija), Kafke (Češka), Camusa (Francusa) i dr. Sredinom 20. stoljeća prvi kliničari koji su primijenili egzistencijalističke principe u svojoj psihoterapijskog praksi bili su Otto Rank (Austrija), Karl Jaspers (Njemačka), Medard Boss i Ludwig Binswager (Švicarska), a nakon njih Ronald David Laing (London), Rollo May i Irvin Yalom (Amerika) te Viktor E. Frankl (Beč). Egzistencijalna psihoterapija bavi se egzistencijalnim pitanjima, na primjer: smrt, osamljenost, smisao života i sloboda.

Zbog naravi pitanja kojima se bavi, često se smatra da je egzistencijalna psihoterapija mračna, pesimistična, zatvorena i nepraktična. Ona je upravo suprotno: veoma pozitivna, prilagodljiva praktična i konkretna metoda, odnosno pristup. Ova pitanja jednostavno su neizbježan dio života i o njima treba promišljati. Kada se uistinu prihvati spoznaja da je smrt neizbježna i prihvaćamo je sastavnim dijelom života, može se spoznati i veličina i važnost života. Tko prihvaća smrt, prihvaća i život. Ova metoda nastoji osnažiti čovjeka u njegovim svakodnevnim životnim izborima i putovima. Čuveni egzistencijalni filozof, Jean-Paul Sartre govorio je: „*Mi smo naš izbori.*“ i „*Čovjek je osuđen da bude slobodan.*“ Čovjek ima slobodu izbora. Biti slobodan znači biti neograničen, nesputan i nezarobljen, tj. biti u takvom stanju u kojem nema prisila ni zabrana. Sloboda sa sobom nosi i odgovornost. Čovjek je svojim djelovanjem odgovoran, ne samo za sebe, već za čitavo čovječanstvo.

„Naglasak na odgovornosti odražava se u kategoričkom imperativu logoterapije koji glasi: „Živi kao da već živiš drugi put i kao da si prvi put griješio kao što se sad spremaš pogriješiti!“ Takvo ga načelo suočava sa životom svršenošću kao i s konačnošću onoga što čini sa životom i sobom. Logoterapija u pacijentu pokušava probuditi svijet o njegovoj odgovornosti; i stoga mu mora prepustiti da sam odluči čemu ili komu se smatra odgovornim. I zato je na pacijentu da sam odluči treba li svoj životni zadatak shvatiti kao odgovornost prema društvu ili svojoj vlastitoj savjesti.“ (Frankl, 2010, str. 101)

Cilj egzistencijalne terapije jest da čovjek savlada sve bojazni koje ima, odmakne se od otuđenosti, besmisli, srama, depresije te se okrene smislenom i ispunjenom životu u kojem mu je omogućeno da voli i da bude voljen, brine za druge i ostvaruje veze, otkriva svoje talente i individualnost te teži samoostvarenju, duhovnosti, autentičnosti, transcendentnosti...

„Iskati ove tanke niti slomljenog života u čvrsto tkanje smisla i odgovornosti cilj je i izazov logoterapije, Franklove verzije moderne egzistencijalne analize.“
(Frankl, 2010.)

5. O SMISLU

Pretpostavlja se da se svatko, barem jednom u životu, zapitao koji je smisao mog života. Odgovor na ovo pitanje je izrazito općenit i nedefiniran. Pojam smisla se u životu svakog pojedinca neprestano mijenja, iz dana u dan iz sata u sat. O pitanju smisla, progovara Frankl utemeljivši pravac- logoterapiju (logos = smisao) kao metodu „liječenja smislom“. Frankl navodi da je jedna od osnovnih ljudskih motiva volja za smislom. Sama potraga za smislom nije apstraktan proces, već konkretan i jedinstven za svaku osobu. Nitko drugi, osim sebe samoga, ne može odgovoriti na pitanje o smislu života. Svaki život je univerzalan, unikatan, poseban i neponovljiv. Čovjek i u najtežim životnim situacijama i trenucima može pronaći smisao života.

„Čovjek ne bi trebao tražiti apstraktan smisao života. Svatko ima svoj specifičan poziv ili misiju u životu da ispuni konkretan zadatak. Zato se ni jedan pojedinac ne može nadomjestiti niti se njegov život može ponoviti. I zato je pojedinčev zadatak jedinstven baš kao i njegova sposobnost da ga ispuni.“ (Frankl, 2010, str. 100)

Prema logoterapiji taj smisao u životu možemo otkriti na tri načina (Frankl, 2010):

1. Ostvarivanjem nekog djela ili provođenjem nekog čina
2. Doživljavanjem nečega ili upoznavanjem nekoga
3. Stajalištem kojeg zauzimamo prema neizbježnoj patnji

Prvi način je jasan i očigledan. Drugi način podrazumijeva doživljavanje nečega – to može biti dobrota, istina ili ljepota. Doživljavati se može kultura ili priroda. Upoznavanjem nekoga i doživljavanje drugog ljudskog bića u njegovoj jedinstvenosti može se ostvariti tako da se voli.

„Prema Franklu, čovjek je pozvan otkriti i tražiti smisao i značenje života budući da je samo tako sposoban odgovoriti na egzistencijalnu prazninu u kojoj se može naći zbog nedostatka smisla. Nasuprot mogućnosti osmišljavanja života, čovjek je odgovoran i osjeća potrebu postaviti si ne općenito pitanje poput: „Koji smisao ima život?“, već specifično pitanje: „Koji smisao ima moj život?“. Na ovo pitanje pojedinac je pozvan sam sebi dati

odgovor, što postaje izričaj onoga što je u čovjeku najljudskije.“ (Sever Globan, Bošnjaković, 2016, str. 222)

5.1. Smisao ljubavi

Kakav bi ovo bio rad, ako u njega ne bi bilo utkana barem poneka riječ o ljubavi. Ljubav je temelj svega što radimo. Od ljubavi sve polazi. Frankl ima svoje viđenje ljubavi, valja se na trenutak i tome osvrnuti. O ljubavi pisali su i govorili mnogi – pisci, filozofi, psiholozi i drugi stručnjaci. Malo tko se osvrnuo na sam pojam smisla ljubavi. Frankl ovako tumači taj pojam:

„Ljubav je jedini način da se drugo ljudsko biće pojmi u najdubljoj srži njegove osobnosti. Nitko ne može biti potpuno svjestan same biti drugog ljudskog bića ako ga ne voli. Ljubav mu omogućava da vidi bitne crte i značajke voljene osobe; pa čak i više, da vidi i njegove potencijale, ono što još nije ostvareno nego tek treba ostvariti. Nadalje, svojom ljubavlju, osoba koja voli omogućava voljenoj osobi da te potencijale ostvari. Uz nju voljena osoba postaje svjesna onog što može biti i što bi trebala postati pa onda i realizira te potencijale.“ (Frankl, 2010, str.103.)

5.2. Smisao učiteljskog poziva

Ljubav, kao glavna pokretačka energija, neizostavni je dio otkrivanja životnog smisla. Smisao se, osim u ljubavi i patnji, može pronaći i u ostvarivanju nekog djela ili provođenjem nekog čina. Izbor nečijeg zanimanja također predstavlja čovjekovo djelovanje i životnu misiju da ispuni svoje naume. Kako bi čovjek bio sretan i zadovoljan izborom zanimanja mora osjetiti neki unutarnji znak za obavljanje te djelatnosti. U konkretnom radu s ljudima, ljubav prema obavljanju nekog zanimanja mora postojati. Zato kažemo da je učiteljstvo poziv. Isto tako kao što je i pravništvo poziv, liječništvo i slične profesije koje uključuju rad s ljudima.

Učiteljska profesija, odnosno zanimanje učitelja obuhvaća razna znanja, vještine i kompetencije u radu u nastavi i s učenicima. Kako bi neka osoba mogla postati učiteljem i raditi u nastavi u obrazovnim institucijama, potrebno je da ima završeni učiteljski studij i položen stručni ispit. Tijekom studija, učitelje se na razne načine obrazuje za zanimanje koje su odabrali i tamo se stječu spomenute kompetencije, znanja i vještine. Od raznih teorijskih kolegija pa sve do praktičnih radova, projekata, seminara, izlaganja... Osim redovitih kolegija, studenti mogu upisati i razne izborne kolegije koji nadograđuju i obogaćuju studijsko iskustvo. Sve

je to neophodno kako bi se dobila titula „magistra primarnog obrazovanja“ i završio petogodišnji Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij. Ono što osim titule i stručne osposobljenosti, tj. kvalifikacije za rad u razrednoj nastavi treba postojati jest „motivacijski čimbenik“, „unutarnji nagon“ za izbor učiteljske profesije – „poziv“.

5.3. Motivacijski čimbenici za izbor učiteljskog poziva

Motivacijski prediktor izbora ovog zanimanja trebao bi postojati u najdubljoj srži svakog učitelja. Uloga učitelja nije jednostavna, ona je cjeloživotno određenje. Učitelj mora konstantno rasti u svojoj profesionalnosti, nadograđivati sebe, biti u koraku s današnjim generacijama, neprestano otkrivati nove metode i načine poučavanja i organiziranja nastave. Svaki učitelj je univerzalan profesionalac s vlastitim promišljanjima.

U novije vrijeme, vezano su ovu problematiku, intenzivnije se istražuje motivacija njihovu za ovu profesiju. Prema izvornom znanstvenom članku (Šarić i dr., 2013) istraživanja pokazuju da učitelji/nastavnici pokazuju nižu razinu motivacije za učiteljski poziv i veću razinu stresa nego druge. Uz činjenicu da su zanimanja učitelja i odgojitelja iznimno zahtjevna, teška i stresna brojna istraživanja ukazuju na loš društveni status ovih profesija.

Glasser (1994) smatra da *"gotovo svi ljudi imaju pogrešne misli o poučavanju"* ne misleći pri tome samo na obične ljude, nego i na učitelje, roditelje, prosvjetne vlasti, političare, novinare pa i sveučilišne profesore, koji *"ne shvaćaju kako je biti uspješan učitelj možda najteže zanimanje u našem društvu"*. Rezultati novijih istraživanja nam ukazuju kako su i studenti učiteljskih studija osviješteni o tome koliko hrvatsko društvo vrjednuje njihovo buduće zanimanje pa je onda sasvim logično pitanje što ih motivira da ipak izaberu ovo zanimanje?

Rezultati su pokazali da su najvažniji čimbenici izbora učiteljske profesije privlačnost rada s djecom, mogućnost djelovanja na budućnost djece i intrinzična vrijednost poučavanja, kao i vjerovanja da je učiteljski posao težak te da zahtijeva visoku stručnost. Najmanje važni čimbenici su mobilnost zanimanja, plaća i drugi izbor, odnosno činjenica da dijelu studenata učiteljski studij nije bio prvi izbor. Utvrđeno je također da su studenti zadovoljni izborom profesije, ali i studijem. Neki motivacijski čimbenici (rad s djecom, percepcija vlastitih sposobnosti, utjecaj drugih

i sigurnost zaposlenja), kao i zadovoljstvo izborom profesije, pokazuju neke razlike s obzirom na godinu studija, s glavnom tendencijom javljanja zabrinutosti i smanjenja zadovoljstva u studenata završne godine (Šarić, Klarin, Grbin, 2013).

6. O KNJIŽEVNOSTI

Prije svega, valja objasniti što je to književnost? Postoji nekoliko definicija književnosti. Može se reći da je književnost sveukupnost pisanih predložaka, djela, dokumenata, spomenika jednog jezika, naroda, kulturnog kruga ili civilizacije (preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr>) Osim toga, književnost je i umjetnost riječi.

Autorice knjige *Uvod u dječju književnost* referirajući se na Cullera navode da je umjesto pitanja „Što je to književnost?“ primjerenije razmišljati u okviru pitanja „Kada je i zašto nešto književnost?“. Autorice žele promišljanjem o ovim pitanjima naglasiti kompleksnost razumijevanja književnosti u njezinoj biti i funkciji. Književnosti ne pripadaju bilo kakvi sadržaji, već oni umjetničke vizure. Na književnost treba ponajprije gledati kao na umjetnost, ne na bilo kakav ustroj riječi. Književnost se ponekad u literaturi uspoređivala s korovom (Eagleton, Culler). Kao što korov nije neka određena biljka, nego raslinje koje ljudi iz raznih razloga pljeve, tako ni književnost nije neka određena vrsta teksta, nego se prije radi o skupu tekstova koji se iz različitih razloga nazivaju književnim. Književnost nije samo posebna organizacija teksta, niti je samo proizvod konvencija i pridavanje posebne vrste pozornosti pojedinim tekstovima te se ona stoga se ne može odrediti ni samo tekstualno ni samo kontekstualno. (Hambrešak, Zima, 2015.)

Ako se u strogoj definiciji, ipak, ne može točno i jednoznačno odrediti što je književnost, brojna istraživanja o tome što se, kada i pod kojim uvjetima određuje kao književnost, sitnim nas koracima približavaju njenom boljem razumijevanju.

6.1. Uloga učitelja

U razumijevanju književnosti u radu s učenicima, važnu ulogu preuzima učitelj. Učitelj je (uz roditelje, odgajatelje...) djetetov vodič u svijet književnosti i ima veliku ulogu u prvom susretu učenika s književno - umjetničkim tekstovima. Prije samog razumijevanja o tome što je to književnost, kako ju čitati i kako ju interpretirati, važno je da učenici zavole čitanje i razviju interes za estetski vrijedna literarna djela. Učitelj ima zadaću odabrati ona djela za koja smatra da su važna za

učenike u određenom trenutku (u tijeku usvajanja nekog sadržaja, interpretacije, recitacije, izražajno – interpretativnog čitanja i sl.). Naravno da je izbor književno – umjetničkih tekstova učiteljev osobno obojen izbor, ali važno je da se učenicima daje poticaj za otkrivanja bogatstva svjetova koji se kriju iza korica neke knjige. One predstavljaju izuzetan medij kojem po raznovrsnosti i složenosti nema premca (Javor, ur., Lovrenčić, 2003). Najbolji posrednik između djeteta i knjige bio bi netko tko voli knjige i književnost, čitanje i maštanje. Netko kome je čitanje sastavni dio života ili bolje rečeno nužno za život – knjigoljubac ili čitatelj, nazovimo ga tako. Književnost, knjiga i čitanje i ljubav prema svim ovim sastavnicama utjelovljuju dobrog posrednika između knjige i djeteta, tj., između djeteta i književnosti.

6.2. Rekli su o književnosti, knjigama i čitanju...

U izdanju zbornika *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas* (Javor, ur., 1996) ispisane su mudrosti književnika i književnica. Napisane poruke usmjerene su djeci, ali i svim ljubiteljima književnosti, i nastale su prilikom obilježavanja Međunarodnog dana dječje knjige koji se obilježava 2. travnja na rođendan H. C. Andersena.

Znati čitati znači imati ključ koji otvara sva vrata. Voljeti čitati znači otključavati uvijek nova i nova vrata koja vode prema znanju, dobroti i samopouzdanju. (Željka Horvat-Vukelja)

Međunarodni dan knjige tako je značajan blagdan da bi ga trebalo slaviti svakim danom. Kako? Družeci se s dobrom knjigom. Družeci se s knjigom družimo se s prošlim vremenom, putujemo kroz sadašnjost, otkrivamo nove zemlje, nove gradove kojima postajemo istinski gradonačelnici. Uz značajnu knjigu i sami dobivamo na važnosti. To je dovoljan razlog da u povodu Međunarodnog dana knjige zaželim dobru budućnost knjizi, piscima, promicateljima dobre knjige i njenim čitateljima. (Zvonimir Balog)

Danas znam da je književnost nešto više od pukog sustava slova/znakova. Književnost izniče iz tajne ljudskog bića, iz nedirnete čistoće postojanja. Sve ostalo su površinske bilješke, novinske skice i nedovršene prijateljske razglednice. Druženje s književnošću je avantura koju ništa drugo ne može zamijeniti. Čitanje je putovanje nečijom dušom za koju, divnim čudom, otkrivete da je vaša vlastita. (Tito Bilopavlović)

Knjiga ima čudesnu moć. U njoj se pred našim očima život stvara. Iz slova iskrsavaju lica kao da su od krvi i mesa. Nestaju granice što razdvajaju stvarnost od mašte. Ta nas lica navode da istinski suosjećamo s njihovim patnjama, da se do suza smijemo njihovim šalama, da se radujemo s njima, da sanjarimo... (Maja Glušćević)

Čitajte prije nego vas odbace ko pročitano knjigu. Djeca imaju veliku prednost što čitaju. Kada to drugi (na tisuće načina) počnu raditi umjesto njih, došao im je kraj mladosti. Ne daj da te pročitaju, strpaju u enciklopediju, tvrdo uvežu i prelistavaju u videoteci. Mlad si dok čitaš, poslije sve znaš, star si. (Ivan Kušan)

Čitajte i sanjarite! Od dobrih misli i knjiga sagradite svjetove čudesne ljepote. Putujte s rečenicama u beskonačnost i otkrit ćete sebe u svemu. Igrajte se! Smijete se! Čitajte sa srcem! Budite u romanima, ljetujte u sonetima, skačite po rimama, ljuljajte se u stihovima. Neka vas knjige miluju, tješe, šakljaju, umiruju, uče, čuvaju, zabavljaju, odgajaju i nasmijavaju. (Sanja Pilić)

Birajte knjige kao što birate prijatelje. Čovjek u svoju kuću ne zove svakoga koga sretno na ulici, a pogotovo ako mu je nepoznat, nego ljude najprije upozna, vidi kakvi su, pa koje zavoli s njima se druži. Tako i vi, ne gurajte u svoju kućnu knjižicu svaku knjigu koju ste dobili čim vam se nađe u rukama. (Božidar Prosenjak)

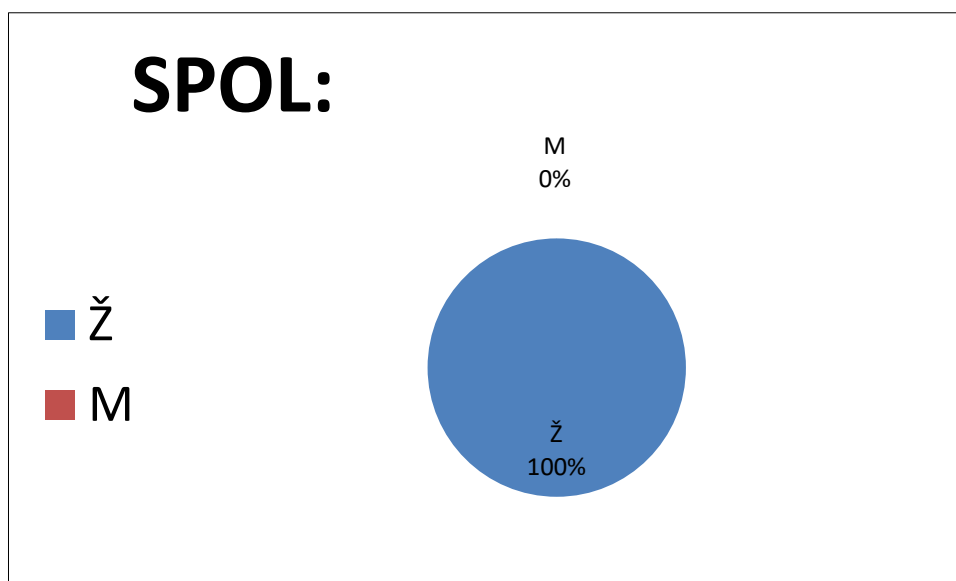
7. ISTRAŽIVANJE

7.1. Opis uzorka

Istraživanje o pogledima učitelja na učiteljski poziv i razmišljanje o izboru učiteljstva kao životnog poziva te ispitivanje prisutnosti smisla u životu učitelja i pogled na život u skladu s logoterapijskim pretpostavkama Viktora Frankla s posebnim osvrtom na nastavu književnosti gdje se ispitivao kako učitelji gledaju na poučavanje književnosti u razrednoj nastavi te koja lektirna djela povezuju s tvrdnjama koje osnovu imaju u logoterapiji.

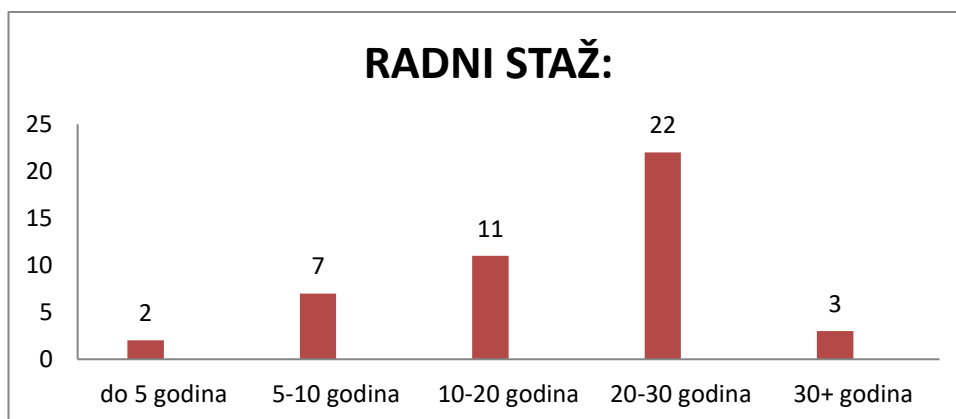
Istraživanje je provedeno među 45 učiteljica razredne nastave (**N=45**). Sve ispitanice bile su **ženskog spola (100%)**- (grafikon 1).

Grafikon 1. *Raspodjela ispitanika po spolu*

Od ukupno 45 učiteljica - 2 učiteljice imaju do 5 godina radnog staža (4,44%), 7 učiteljica ima 5-10 godina (15,55%), njih 11 ima 10-20 godina (24,45%), njih 22 ima **20-30 godina (48,89%)** te 3 učiteljice 30 i više godina (6,67%) radnog staža u razrednoj nastavi (grafikon 2).

Grafikon 2. *Raspodjela ispitanica prema godinama radnog staža u razrednoj nastavi*

U istraživanju su sudjelovale učiteljice iz 5 županija: Koprivničko-križevačke, Grada Zagreba, Brodsko-posavske, Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske županije. Najviše učiteljica sudjelovalo je iz **Koprivničko-križevačke županije (75,56%)**, potom iz Grada Zagreba (17,78%) te po 1 učiteljica iz Brodsko-

posavske (2,22%), Splitsko-dalmatinske (2,22%) i Primorsko-goranske županije (2,22%)- (grafikon 3).

Grafikon 3. *Raspodjela ispitanica prema županiji u kojoj su trenutno zaposlene:*

Od ispitanica se tražilo da navedu i grad u kojem su završile učiteljski studij. Najviše ispitanica je svoj studij završilo u **Zagrebu (44,44%)**, potom u Čakovcu (35,56%), zatim u Petrinji (13,34%) i po 1 ispitanica u Slavonskom Brodu (2,22%), Splitu (2,22%) i Rijeci (2,22%)- (grafikon 4).

Grafikon 4. *Raspodjela ispitanica prema gradu u kojemu su završile učiteljski studij*

7.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Temeljni cilj istraživanja bio je ispitati smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti.

Na temelju ovog cilja postavljani su sljedeći problemi:

1. Ispitati kako učitelji/ce doživljavaju učiteljski poziv i učiteljstvo.
2. Ispitati je li prisutan pojam smisla u životu učitelja/ica temeljen na logoterapijskim tvrdnjama.
3. Ispitati koju ljudsku vrijednost učitelji/ce poimaju kao najvažnijom.
4. Ispitati koja lektirna djela, koja su propisana Nastavnim planom i programom za osnovne škole iz 2006. g. (MZOS) za 1. i 4. razred, učitelji/ce najviše pridružuju tvrdnjama koje čine temelj logoterapije.
5. Ispitati kako učitelji/ce doživljavaju nastavu književnosti u mlađim razredima osnovne škole.

U skladu s temeljnim ciljem i postavljenim problemima postavljenje su sljedeće hipoteze istraživanja:

1. Očekuje se da učitelji/ imaju pozitivan stav prema učiteljskom pozivu i da učiteljstvo doista smatraju životnim pozivom te da uglavnom biraju odgovore slažem se (4) i izrazito se slažem (5).
2. Očekuje se da je pojam smisla prisutan u životu učitelja/ica te da prema tvrdnjama koje imaju svoje utemeljenje u logoterapiji imaju uglavnom pozitivan stavove i biraju DA (slažem se s tvrdnjom).
3. Očekuje se da će učitelji/ce najviše birati odgovornost i empatiju.
4. Očekuje se da će učitelji/ce najviše birati djela koja su obvezna lektira te djela koja čine književni kanon⁹.
5. Očekuje se kako učiteljice imaju pozitivan stav prema književnosti te da su njihova uvjerenja svojstvena zadaćama koje su propisane *Nastavnim planom i programom za osnovne škole (2006, MZOS)*:

Zadaće nastavnog područja književnost:

- spoznavanje i doživljavanje, tj. primanje (receptija) književnih djela;
- razvijanje osjetljivosti za književnu riječ;

⁹ književni kanon- (starogrč. κανών: štap, mjerilo, pravilo). U umjetnostima označava standardni model koji je uzor drugim djelima te vrste (izvor: <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu>)

- razvijanje čitateljskih potreba;
- stvaranje čitateljskih navika;
- osposobljavanje za samostalno čitanje i primanje književnih djela.

7.3. Instrument istraživanja

Od ispitanica se tražilo da ispune anketni upitnik (prilog 1) koji je osmišljen s namjerom provođenja ovog istraživanja. Anketni upitnik se po svojoj formi sastoji od dva dijela.

U prvom dijelu ispituje se smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom dok se u drugom dijelu pitanja odnose na nastavu književnosti i smisao poučavanja književnosti. Prvi dio ankete sastoji se od pitanja zatvorenog tipa na koja ispitanici mogu dati točno određen odgovor ili očekivan. U jednom pitanju ispitanici mogu nadodati neku ljudsku osobinu, odnosno vrijednost za koju smatraju da nije na popisu, a smatraju je važnom.

Drugi dio ankete sastoji se od pitanja otvorenog tipa. Ispitanicima su ponuđene tvrdnje kojima po slobodnoj volji pridružuju lektirna djela iz Nastavnog plana i programa. Ispitanici nisu ograničeni brojem djela koje mogu napisati uz pojedinu tvrdnju. Jedini uvjet koji je postavljen je da se djela biraju iz korpusa koji je propisan Nastavnim planom i programom. Ukupno ima 14 tvrdnji koje su iste i za 1. i 4. razred. Potrebno je lektirna djela, koja po svojoj temi ili pouci, poruci djela, napisati uz navedene tvrdnje kojima najbolje pripadaju. U zadnjem pitanju od ispitanika se očekivao opširniji odgovor na napisana pitanja kojima se željelo ispitati: Koji je smisao poučavanja književnosti u primarnom obrazovanju? Što se književnošću želi poručiti djeci? Koje se vrijednosti prenose poučavanjem književnosti? Kakva bi trebala biti književnost za učenike mlađih razreda osnovnih škola? Kako treba poučavati književnost? Ispitanici su mogli odabrati na koja pitanja mogu, znaju i žele odgovoriti. Njihovim mišljenjima željela se stvoriti učiteljska percepcija o nastavi književnosti koja dolazi iz njihovih učionica.

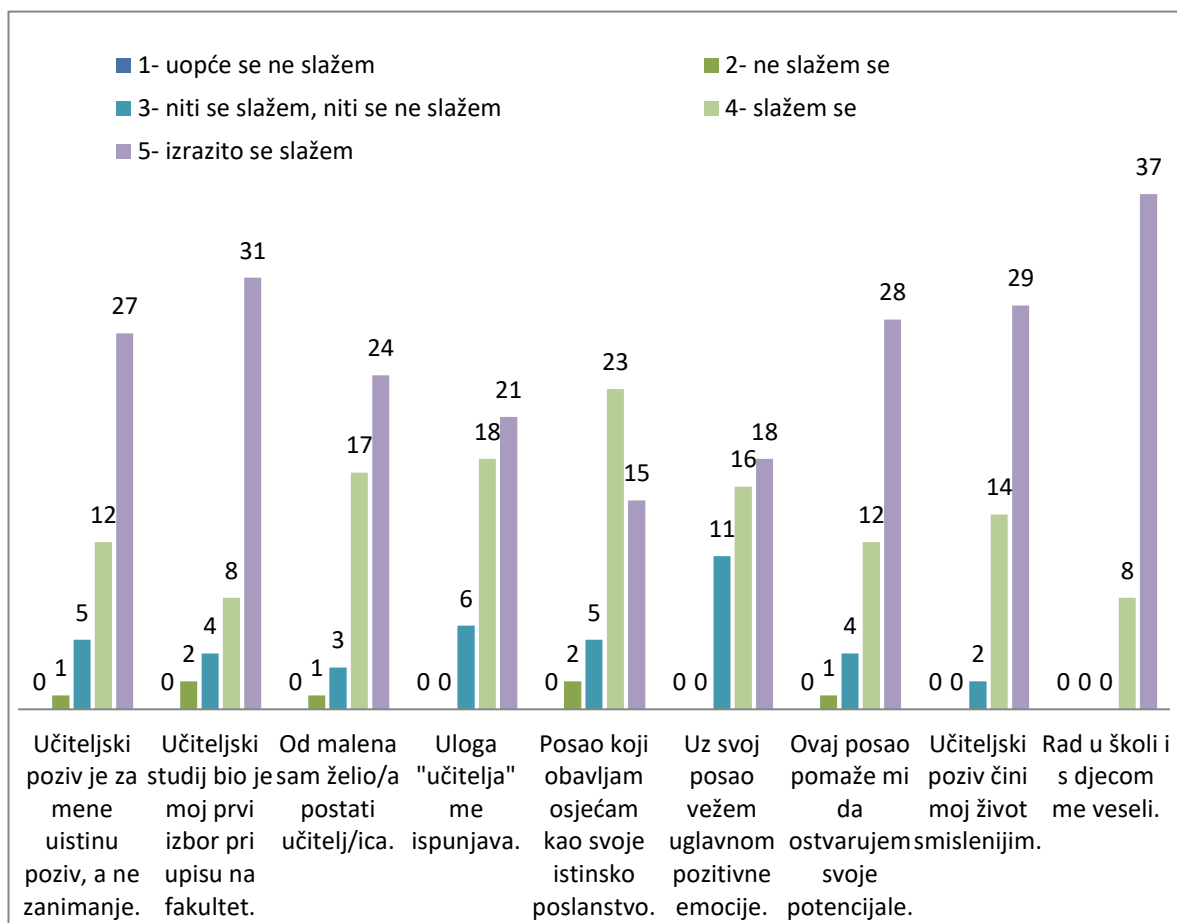
7.4. Rezultati istraživanja

7.4.1. Rezultati istraživanja s obzirom na stav učiteljica prema učiteljskom pozivu i učiteljstvu

Rezultati su pokazali kako nema niti jedne tvrdnje za koju učiteljice biraju 1 (uopće se ne slažem). Njih 1,73% odabralo je opciju 2 (ne slažem se). Od ukupnog broja njih 9,88 % biralo je opciju 3 (niti se slažem, niti se ne slažem). Potom, **31,61% učiteljica biralo je opciju 4 (slažem se) te 56,78 % biralo je opciju 5 (izrazito se slažem)**. Ovim rezultatima hipoteza je potvrđena. Učiteljice su uglavnom birale opcije 4 (slažem se) i 5 (izrazito se slažem) što čini 88.39 % od ukupne vrijednosti.

Od mogućih 405 odgovora za sve opcije (neovisno o kojoj je tvrdnji riječ) ima 128 odgovora slažem se (4) i 230 odgovora izrazito se slažem (5) što čini 358 pozitivnih odgovora prema navedenim tvrdnjama. Rezultati istraživanja bi, svakako bili bolji da nema negativnih odgovora, odnosno neslaganja s navedenim tvrdnjama (grafikon 5).

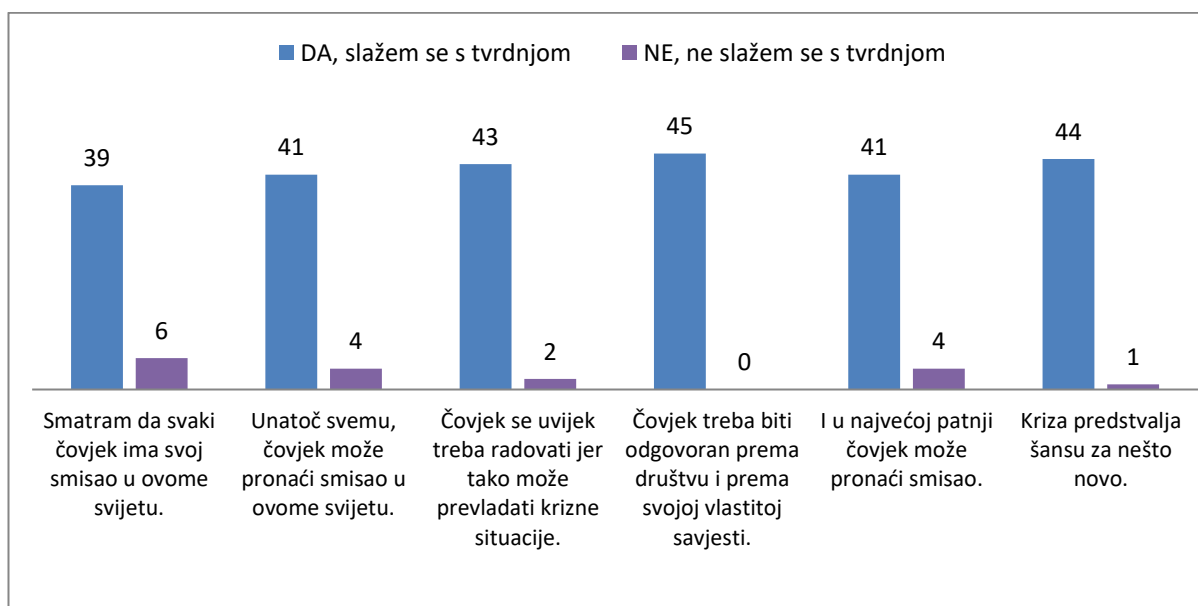
Grafikon 5. Stavovi učiteljica prema učiteljskom pozivu i učiteljstvu

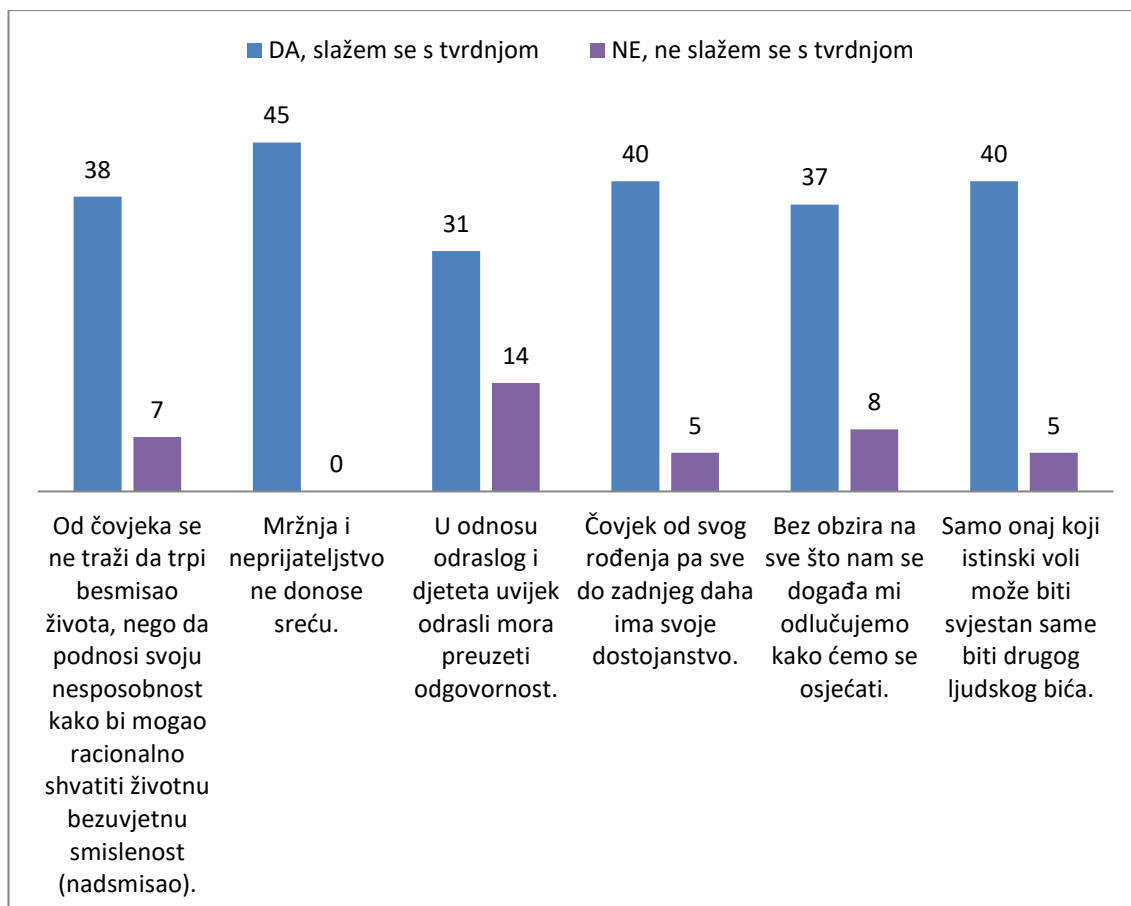
7.4.2. Rezultati istraživanja s obzirom na prisutnost pojma smisla u životu učiteljica temeljen na logoterapijskim tvrdnjama

Rezultati istraživanja pokazali su kako od ukupnog broja ispitanica (N=45) njih **92,63% se slaže s navedenim tvrdnjama** (neovisno o tome o kojoj se tvrdnji radi). Njih 7,37% se ne slaže s navedenim tvrdnjama (neovisno o kojoj se tvrdnji radi). Što čini ukupno 352 potvrдна i 28 negacijskih odgovora prema navedenim tvrdnjama. Ovim rezultatom hipoteza je potvrđena. Očekivano je bilo da će učiteljice uglavnom birati opciju DA, slažem se s tvrdnjom. Pregled rezultata prema pojedinim logoterapijskim tvrdnjama može se vidjeti u grafikonima 6 i 7.

Grafikon 6. Stavovi učiteljica prema logoterapijskim tvrdnjama i prisutnost pojma smisla u životu učiteljica (1)

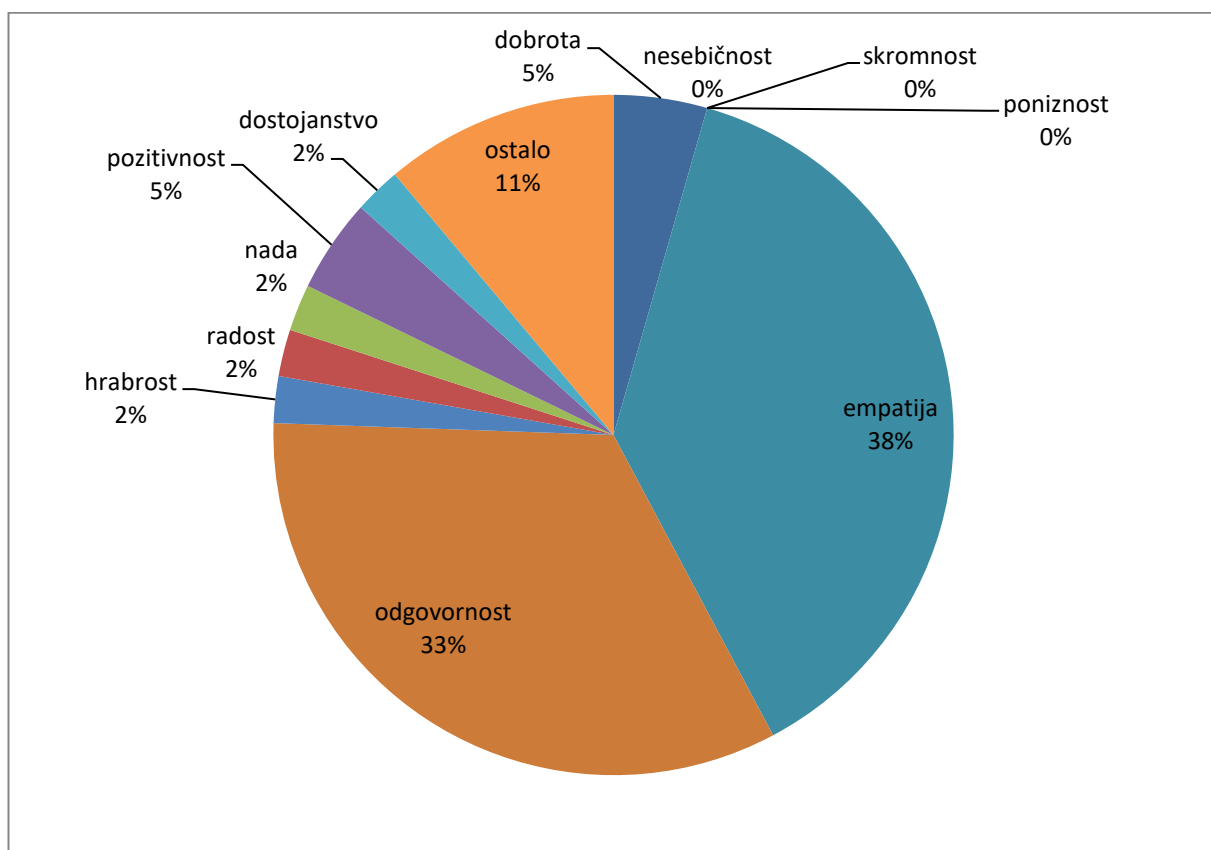
Grafikon 7. Stavovi učiteljica prema logoterapijskim tvrdnjama i prisutnost pojma smisla u životu učiteljica (2)

7.4.3. Rezultati istraživanja s obzirom na to koju ljudsku vrijednost, kvalitetu učiteljice smatraju najvažnijom, najvrjednijom

Rezultati su pokazali da najviše učiteljica smatra **empatiju (38 %)** te **odgovornost (33%)** kao najvažnije i najvrjednije ljudske osobine, kvalitete čime je hipoteza potvrđena. U kategoriji ostalo (11%) učiteljice su nadodale još poneke vrijednosti: iskrenost, poštovanje, ljubav, mir i sreću. Nadalje slijedi dobrota (5%) i pozitivnost (5%), potom hrabrost, radost, nada, pozitivnost, dostojanstvo čiji je pojedinačni udio (2%). Vrijednosti: skromnost, nesebičnost i poniznost nisu birane (0%).

Grafikon 8. Stavovi učiteljica prema najvrjednijoj ljudskoj vrijednost, kvaliteti

7.4.4. Rezultati istraživanja s obzirom na to koja lektirna djela, koja su propisana Nastavnim planom i programom za osnovne škole iz 2006. g. (MZOS) za 1. i 4. razred, učiteljice najviše pridružuju tvrdnjama koje čine temelj logoterapije

Rezultati su pokazali kako za 1. razred, od lektirnih djela koja su propisana Nastavnim planom i programom, najviše učiteljica smatra **bajku Jakoba i Wilhelma Grimma: „Snjeguljica i sedam patuljaka“** kao rješenje za pojedine probleme (neovisno o kojem se problemu radi).

Rezultati su pokazali kako za 4. razred, od lektirnih djela koja su propisana Nastavnim planom i programom, najviše učiteljica **smatra bajku Ivane Brlić-Mažuranić: „Šuma Striborova“** kao rješenje za pojedine probleme (neovisno o kojem se problemu radi).

Ovim rezultatima hipoteza je potvrđena, očekivano je bilo da će najviše učiteljica birati lektirna djela koja su obvezna lektira i pripadaju kanonu hrvatske i svjetske dječje književnosti. Djela Ivane Brlić-Mažuranić i bajke braće Grimm to svakako jesu.

Prilog 1. *Stavovi učiteljica pri izboru propisanih lektirnih djela i njihovim povezivanjem s logoterapijskim tvrdnjama*

1. RAZRED

Popis lektire:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Bajke (izbor)**
2. Zvonimir Balog: *Male priče o velikim stvarima*
3. Grigor Vitez: *A zašto ne bi*
4. Ljudevit Bauer: *Tri medvjeda i gitara*
5. Sunčana Škrinjarić: *Kako sanjaju stvari* ili *Plesna haljina žutog maslačka*
6. Jens Sigsgaard: *Pale sam na svijetu*
7. Ewa Janikowszky: *Baš se veselim* ili *Znaš li i ti* ili *Da sam odrastao* ili *Kako da odgovorim*
8. Željka Horvat-Vukelja: *Hrabrica* ili *Zdenko Slovojed* ili *Slikopriče* ili *Leteći glasovir* ili *Petra uči plivati*
9. Sonja Zubović: *Kako se gleda abeceda*
10. Ivanka Borovac: *Životinjska abeceda*
11. Stanislav Femenenić: *Idi pa vidi*
12. Svjetlan Junkaković: *Dome, slatki dome*
13. Jean-Baptiste Baroniran: *Figaro, mačak koji je hrkao*
14. Ana Đokić-Pongrašić: *Nemaš pojma, Grizlijane*

Za koja lektirna djela, koja su propisana **Nastavnim planom i programom za 1. razred osnovnih škola** (2006, MZOS), smatrate da najbolje djeci prenose poruku da...

...važno je biti odgovoran:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 4**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: *Pepeljuga 3*
3. Sunčana Škrinjarić: *Plesna haljina žutog maslačka 3*
4. Ljudevit Bauer: *Tri medvjeda i gitara 2*
5. Jens Sigsgaard: *Pale sam na svijetu 1*

6. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 1

...treba pokazivati empatiju:

1. **Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 5**
2. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 4
3. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 3

...treba biti ponizan:

Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 6

1. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 4
2. Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 4
3. Jacob i Wilhelm Grimm: Kralj žabac 1
4. Jacob i Wilhelm Grimm: Ribar i njegova žena 1
5. Jacob i Wilhelm Grimm: Sretni Ivo 1

...mržnja i neprijateljstvo ne donose sreću:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 7**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 5
3. Jacob i Wilhelm Grimm: Zlatokosa 2
4. Jean-Baptiste Baroniran: Figaro, mačak koji je hrkao 1

...kriza predstavlja šansu za novo:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Ivica i Marica 9**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Palčić 3
3. Željka Horvat-Vukelja: Hrabrica 2
4. Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 2
5. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 2
6. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 1
7. Željka Horvat-Vukelja: Leteći glasovir 1

...i u patnji možemo pronaći smisao:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Ivica i Marica 5**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 3
3. Jacob i Wilhelm Grimm: Trnoružica 2
4. Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 2
5. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 2
6. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 1

...bez obzira što nam se događa, mi odlučujemo kako ćemo se osjećati:

1. **Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 8**
2. Željka Horvat-Vukelja: Hrabrica 5
3. Jacob i Wilhelm Grimm: Palčić 3
4. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 2
5. Željka Horvat-Vukelja: Leteći glasovir 2

...radost je važna i jedna je od mogućih strategija za preživljavanje u kriznim situacijama:

1. **Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 7**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 4

3. Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 3
4. Ewa Janikovszky: Baš se veselim 3
5. Željka Horvat-Vukelja: Leteći glasovir 2
6. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 1

...svaki čovjek ima dostojanstvo:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Palčić 3**
2. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 2
3. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 2
4. Jacob i Wilhelm Grimm: Kraljević žabac 1
5. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 1

...važno je nadati se:

1. **Željka Horvat-Vukelja: Hrabrica 4**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Vuk i sedam kozlića 3
3. Željka Horvat-Vukelja: Leteći glasovir 3
4. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 1
5. Ewa Janikovszky: Baš se veselim 1

...treba biti nesebičan:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 6**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Zlatokosa 2
3. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 2
4. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 1

...važno je širiti ljubav i dobrotu:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 4**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Ivica i Marica 3
3. Ewa Janikovszky: Baš se veselim 1
4. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 1
5. Jacob i Wilhelm Grimm: Princ žabac 1
6. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 1

...treba biti hrabar:

1. **Željka Horvat-Vukelja: Hrabrica 15**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Palčić 5
3. Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 2
4. Grigor Vitez: A zašto ne bi 1

...treba biti skroman:

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 5**
2. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 4
3. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 2
4. Zvonimir Balog: Male priče o velikim stvarima 1
5. Jacob i Wilhelm Grimm: Zlatokosa 1
6. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 1

UKUPNO:

Djela za koja najviše učiteljica smatra da su rješenje za pojedine probleme (neovisno o tome o kojem se problemu radi):

1. **Jacob i Wilhelm Grimm: Snjeguljica i sedam patuljaka 27**
2. Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu 26
3. Željka Horvat-Vukelja: Hrabrica 26
4. Jacob i Wilhelm Grimm: Pepeljuga 24
5. Sunčana Škrinjarić: Plesna haljina žutog maslačka 21
6. Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara 17
7. Jacob i Wilhelm Grimm: Ivica i Marica 17
8. Jacob i Wilhelm Grimm: Palčić: 14
9. Ana Đokić-Pongrašić: Nemaš pojma, Grizlijane 10
10. Željka Horvat-Vukelja: Leteći glasovir 8
11. Jacob i Wilhelm Grimm: Zlatokosa 5
12. Ewa Janikowszky: Baš se veselim 5

4. RAZRED

Popis lektire:

1. Ivana Brlić-Mažuranić: *Regoč i Šuma Striborova*
2. Mato Lovrak: *Družba Pere Kvržice*
3. Anto Gardaš: *Duh u močvari* ili *Ljubičasti planet* ili *Izum profesora Leopolda* ili *Bakreni Petar* ili *Tajna zelene pećine* ili *Igračke gospođe Nadine*
4. Erich Kästner: *Emil i detektivi* ili *Tonček* ili *Točkica* ili *Leteći razred* ili *Blizanke*
5. Hrvoje Kovačević: *Tajna Ribljeg Oka* ili *Tajna mačje šape* ili *Tajna Tužnog psa* ili *Tajna graditelja straha* ili *Tajna zlatnog zuba*
6. Slavko Mihalić: *Petrica Kerempuh*
7. Felix Salten: *Bambi*
8. Rudyard Kipling: *Knjiga o džungli*
9. Nikola Pulić: *Ključić oko vrata*
10. Matko Marušić: *Snijeg u Splitu*
11. Johanna Spyri: *Heidi*
12. Jagoda Truhelka: *Zlatni danci*
13. Zlata Kolarić-Kišur: *Moja zlatna dolina*
14. Maja Gluščević: *Bijeg u košari* ili *Klopka za medvjedića*
15. Nada Mihokoković-Kumrić: *Tko vjeruje u rode još*
16. Silvija Šesto: *Bum Tomica* ili *Bum Tomica 2*
17. Zoran Pongrašić: *Mama je kriva za sve*
18. Hrvoje Hitrec: *Eko Eko*
19. Istvan Bekeffi: *Pas zvan gospodin Bozzi*
20. Sanja Lovrenčić: *Esperel, grad malih čuda*
21. Astrid Lindgren: *Pipi Duga Čarapa* ili *Ronja razbojnička kći* ili *Razmo u skitnji*
22. Zvonimir Balog: *Ja magarac* ili *Pusa od Krampusa* ili *Nevidljiva Iva* ili *Zmajevi i vukodlaci*
23. Ludwik Jerzy Kern: *Ferdinand Veličanstveni*
24. Anton van de Velde: *Neobični doživljaji pića Sovića*
25. Čečuk, Čunčić-Bandov, Horvat-Vukelja, Kolarić-Kišur: *Igrokazi*

Za koja lektirna djela, koja su propisana **Nastavnim planom i programom za 4. razred osnovnih škola** (2006, MZOS), smatrate da najbolje djeci prenose poruku da...

...važno je biti odgovoran:

26. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 6

27. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 5
28. Nikola Pulić: Ključić oko vrata 4
29. Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 2
30. Johanna Spyri: Heidi 2
31. Zoran Pongračić: Mama je kriva za sve 1
32. Erich Kästner: Emil i detektivi 1

...treba pokazivati empatiju:

1. Felix Salten: Bambi 6

2. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 3
3. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 3
4. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 3
5. Johanna Spyri: Heidi 3
6. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 2
7. Erich Kästner: Emil i detektivi 1
8. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 1

...treba biti ponizan:

1. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 4

2. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 3
3. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 2
4. Jagoda Truhelka: Zlatni danci 2
5. Zvonimir Balog: Ja magarac 1
6. Slavko Mihalić: Petrica Kerempuh 1

...mržnja i neprijateljstvo ne donose sreću:

1. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 4

2. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 3
3. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 3
4. Maja Gluščević: Bijeg u košari 2
5. Erich Kästner: Emil i detektivi 2
6. Maja Gluščević: Klopka za medvjedića 2
7. Rudyard Kipling: Knjiga o džungli 1
8. Felix Salten: Bambi 1
9. Anto Gardaš: Duh u močvari 1
10. Hrvoje Kovačević: Tajna graditelja straha 1
11. Sanja Lovrenčić: Esperel, grad malih čuda 1

...kriza predstavlja šansu za novo:

1. **Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 5**
2. **Felix Salten: Bambi 5**
3. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 4
4. Erich Kästner: Emil i detektivi 4
5. Hrvoje Kovačević: Tajna mačje šape 2
6. Maja Gluščević: Klopka za medvjedića 2
7. Anto Gardaš: Duh u močvari 2
8. Zoran Pongrašić: Mama je kriva za sve 1
9. Maja Gluščević: Bijeg u košari 1
10. Erich Kästner: Blizanke 1
11. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 1
12. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 1

...i u patnji možemo pronaći smisao:

1. **Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 4**
2. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 3
3. Erich Kästner: Emil i detektivi 3
4. Felix Salten: Bambi 3
5. Erich Kästner: Blizanke 2
6. Nikola Pulić: Ključić oko vrata 1
7. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 1

...bez obzira što nam se događa, mi odlučujemo kako ćemo se osjećati:

1. **Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 8**
2. Felix Salten: Bambi 6
3. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 4
4. Johanna Spyri: Heidi 3
5. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 2
6. Silvija Šesto: Bum Tomica 2
7. Hrvoje Kovačević: Tajna mačje šape 1
8. Jagoda Truhelka: Zlatni danci 1
9. Zoran Pongrašić: Mama je kriva za sve 1
10. Anto Gardaš: Duh u močvari 1
11. Željka Horvat-Vukelja: Reumatični kišobran (igrokaz) 1

...radost je važna i jedna je od mogućih strategija za preživljavanje u kriznim situacijama:

1. **Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 10**
2. Johanna Spyri: Heidi 5
3. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 3
4. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 3
5. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 2

6. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 2
7. Maja Gluščević: Bijeg u košari 2
8. Hrvoje Kovačević: Tajna Tužnog psa 1

...svaki čovjek ima dostojanstvo:

- 1. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 4**
2. Johanna Spyri: Heidi 3
3. Felix Salten: Bambi 3
4. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 2
5. Anto Gardaš: Duh u močvari 2
6. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 1
7. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 1
8. Rudyard Kipling: Knjiga o džungli 1

...važno je nadati se:

- 1. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 5**
2. Erich Kästner: Emil i detektivi 4
3. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 4
4. Erich Kästner: Blizanke 3
5. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 3
6. Rudyard Kipling: Knjiga o džungli 2
7. Johanna Spyri: Heidi 1
8. Maja Gluščević: Bijeg u košari 1
9. Maja Gluščević: Klopka za medvjedića 1

...treba biti nesebičan:

- 1. Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 4**
- 2. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 4**
3. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 4
4. Johanna Spyri: Heidi 3
5. Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 3
6. Erich Kästner: Emil i detektivi 2

...važno je širiti ljubav i dobrotu :

- 1. Felix Salten: Bambi 6**
2. Johanna Spyri: Heidi 4
3. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 4
4. Anto Gardaš: Duh u močvari 3
5. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 2
6. Anto Gardaš: Ljubičasti planet 1
7. Erich Kästner: Blizanke 1

...treba biti hrabar :

1. **Maja Gluščević: Klopka za medvjedića 6**
2. Anto Gardaš: Duh u močvari 5
3. Erich Kästner: Emil i detektivi 4
4. Maja Gluščević: Bijeg u košari 3
5. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 2
6. Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 2
7. Felix Salten: Bambi 2
8. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 1
9. Anto Gardaš: Ljubičasti planet 1
10. Erich Kästner: Blizanke 1

...treba biti skroman:

1. **Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 7**
2. Johanna Spyri: Heidi 5
3. Zvonimir Balog: Ja magarac 2
4. Jagoda Truhelka: Zlatni danci 1
5. Rudyard Kipling: Knjiga o džungli 1
6. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 1

UKUPNO:

Djela za koja najviše učiteljica smatra da su rješenje za pojedine probleme (neovisno o tome o kojem se problemu radi):

1. **Ivana Brlić-Mažuranić: Šuma Striborova 37**
2. Mato Lovrak: Družba Pere Kvržice 36
3. Felix Salten: Bambi 32
4. Johanna Spyri: Heidi 29
5. Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa 25
6. Erich Kästner: Emil i detektivi 21
7. Ivana Brlić-Mažuranić: Regoč 19
8. Hrvoje Hitrec: Eko Eko 17
9. Astrid Lindgren: Ronja razbojnička kći 17
10. Anto Gardaš: Duh u močvari 14
11. Maja Gluščević: Klopka za medvjedića 11
12. Maja Gluščević: Bijeg u košari 9
13. Erich Kästner: Blizanke 8
14. Rudyard Kipling: Knjiga o džungli 5

4.4.5. Rezultati istraživanja s obzirom na to kako učiteljice doživljavaju nastavu književnosti u mladim razredima osnovne škole

Rezultati su pokazali kako učiteljice pozitivno gledaju na ovo predmetno područje te da su njihova razmišljanja sukladna zadaćama koje propisuje Nastavni plan i program. U prilogu 2. mogu se vidjeti njihova razmišljanja.

Prilog 2. *Stavovi učiteljica prema nastavi književnosti i smislu poučavanja književnosti kod učenika mlađih razreda osnovnih škola*

Književnost je jako bitna, razvija interes i ljubav za čitanjem. Prenosi poruke, djeluje na razvijanje moralnih vrijednosti. Opušta, smiruje, intrigira, inspirira i vodi.

Usvajaju se i prepoznaju čovjekove kvalitete a sukobi se trebaju rješavati razgovorom.

Smisao poučavanja književnosti je razviti ljubav prema čitanju, odvesti učenike u svijet mašte, snova, igre i kreativnosti. Književnost, sama po sebi, uvijek ima neku poruku koja se prenosi učenicima (odgojnu, moralnu i sl.). Svako književno djelo stvara osobni utisak u srcu svakog učenika te on odlučuje koje poruke će ponijeti sa sobom nakon čitanja nekog djela, razgovora o tom djelu i sl. Književnost je umjetnost riječi pa bi se i na taj način trebala poučavati - kao umjetnost. Lektire bi trebale biti odraz nečijeg osobnog shvaćanja djela, a ne nametnuti obrasci pisanja i razmišljanja. Dijete čitajući lektiru treba promišljati - aktivno čitanje.

Književnost u razrednoj nastavi trebala bi biti radost čitanja i pomoć djetetu da čitanje zavoli. Da se pronade u nekom liku, da mu neki lik bude uzor, da više vjeruje u sebe. U mojoj učionici je i mala razredna knjižnica i svaki učenik može uvijek nešto novo pročitati i istražiti. Kao nastavno područje je vrlo važno i posebno jer kroz lijepu riječ se najlakše uči biti dobar čovjek.

Mislim da je smisao i važnost da kao učitelji razmatramo ove vrijednosti koje su navedene u ovoj anketi te potičemo i prenosimo te životne vrijednosti i kroz književna djela učenicima. Mislim da bi se lektira kao takva trebala mijenjati, osuvremeniti, jer ima itekako mnogo novih književnih djela koja također mogu poticati iste vrijednosti, a učenicima bi možda bila zanimljivija i potaknula bi ih na čitanje. Smatram također da bi se lektira trebala i drugačije odrađivati u školi - ne samo čitanjem i ispunjavanjem "lektirnih dnevnika" već bi se između ostalog trebalo raspravljati sa učenicima o pročitanoj i upravo kroz takve razgovore poticati spomenute životne vrijednosti. Učitelji bi prije samog odabira lektire trebali razmišljati o tome što žele djeci prenijeti određenim književnim djelom.

Književnost treba biti suvremena i poticati djecu na čitanje, a ne tupiti ih dosadnim tekstovima koji su puni arhaičnih ideja.

Nastava književnosti u PO trebala bi usaditi učenicima ljubav prema knjizi, prema čitanju. Također, trebala bi pokazati učenicima da čitanje može biti zabavno, da nam omogućuje da uđemo u svijet koji inače ne postoji, te da pogoduje psihološkom, emocionalnom i leksičkom razvoju.

Smisao poučavanja književnosti u primarnom obrazovanju je u buđenju ljubavi prema pisanoj riječi i čitanju te stvaranje potrebe i navike čitanja. Književnošću se djeci prenose osnovne moralne i estetske vrijednosti te ljubav prema svom jeziku, a treba im približiti književnost kao svijet mašte u kojem mogu uživati svatko na svoj poseban način. Književnost treba poučavati naglašavajući njene estetske i moralne vrijednosti te ideju, odnosno poruku svakog djela.

Čitajući književna djela razvijaju se kognitivne sposobnosti učenja i razvijaju se čitateljske sposobnosti i vještine; razvijaju se čitalačke navike; razvijati ljubav prema čitanju; usvajanje znanja; novih informacija; razvijanje rječnika; poticanje mašte; razvijanje koncentracije; razvijanje sposobnosti usmenog i pismenog izražavanja, razvoj pozitivnih osobina ličnosti (empatija, iskrenost, dobrotu, poniznost, hrabrost...).

Kod djece se razvija ljubav prema čitanju, usvajanje tehnika čitanja, bogaćenje rječnika i razvoj koncentracije.

Poučavanje književnosti- poticanje i stvaranje ljubavi prema čitanju. Poticanje na prosuđivanje, donošenje zaključaka, vlastito procjenjivanje i stvaranje slike o sebi, samovrjednovanje i sl. Lektira- po vlastitom odabiru izvan Plana i programa rezultiralo bi više ljubavi prema čitanju. Nastava književnosti- previše pitanja tipa: „Što je pjesnik htio reći?“ – nemam pojma. To samo on zna! Premalo jezika u odnosu na književnost.

Književnost bi trebala poticati razvoj ljudskih osobina. Služi za razvoj čitalačkih vještina, razvoj mašte, jezičnog izražavanja. U poučavanju učitelj treba djecu zainteresirati za samostalno čitanje i želju za samostalnim istraživanjem.

Književnost je vrlo vrijedna u školi. Djeca kroz književna djela mnogo nauče. Nauče što je dobro, a što zlo.

8.ZAKLJUČAK

Logoterapija Viktora Frankla neophodna je psihoterapijska metoda današnjice koja svoju ulogu bazira na pojmu smisla (logosa). Kako pojam smisla u životu pojedinca ne dolazi preko noći, tako ni smisao određenih postupaka u radu u nastavi ne može se odmah očitovati i vidjeti.

Prije svega, za izbor učiteljskog zanimanja mora postojati unutarnji prediktor – „poziv“ jer učiteljstvo nije samo profesija. Ono uključuje rad s učenicima, roditeljima, ostalim nastavnicima, stručnim tijelima škole, institucijama koji su u uskoj svezi sa školskom zajednicom, odnosno rad s ljudima. Kako bi to sve bilo smisljeno mora postojati taj unutarnji žar, intrinzična motivacija i ljubav prema onome što se radi. Istraživanje je pokazalo kako učiteljice pozitivno gledaju na učiteljski poziv i učiteljstvo. Rezultati bi bili bolji da nema negativnih stavova prema navedenim tvrdnjama vezanima uz izbor učiteljskog zanimanja i pitanjima o smislu života. Nastava književnosti zauzima veliku ulogu u intelektualnom, emocionalnom i, usudim se reći, duhovnom razvoju učenika. Djela koja učitelj svjesno namjenjuje učenicima oblikuju ga kao individuu. Smisao poučavanja književnosti je, prije svega, potaknuti učenike da zavole čitanje. Književnost je umjetnost riječi pa bi se na takav način i trebala poučavati, kao umjetnost. Za učenike mlađih razreda ona bi trebala biti karta za svijet mašte u kojima se učenici susreću s raznim likovima i događajima koje oblikuju po svom viđenju. Učitelj bi trebao biti veza između ta dva svijeta-realnog i maštovitog. Ne treba niti naglašavati da je najbolji djetetov književni prijatelj netko tko voli knjigu, književnost i čitanje. U takvom okruženju, koje je poticajno, učenik može osjećati slobodu i samostalno iznositi mišljenje o pročitanoj te na aktivan način pristupiti djelu – tijekom čitanja kritički promišljati o onome što se nalazi na papiru. Književnost inspirira, vodi, oblikuje, potiče na razmišljanje i djelovanje, hrabri, razvija osjećaj za empatiju, dobrotu, odgovornost, radost, nadu, ljubav...

Na kraju, u književnosti se pronalaze oni koji joj znaju prići, a uloga učitelja je da kod učenika stvori nesmetan i neopterećen pristup tom području. Postaje jasno da je ključna stvar koja povezuje sve ove segmente (učiteljsku profesiju, rad u nastavi, nastavu književnosti) ljubav i smisao. Ono što se u nastavi provodi mora biti pod okriljem smisla i ljubavi. Smatram ih ključnim sastojcima za bezbroj avantura koje me čekaju u budućem učiteljskom životu.

Na kraju iznosim nekoliko razmišljanja iz knjige *Pričanje priča- stvaranje priča. Povratak izgubljenom vremenu* (Velički, 2013)

„Priče unose red u kaos suvremenog života, daruju nam predvidljivost umjesto neizvjesnosti, ritam i strukturu. Ispričane se priče svojom literarnošću suprotstavljaju umreženoj istovremenosti.“

„Priče nam pomažu u teškim trenucima svojom jasnoćom, ali i prenesenim značenjem, metaforama i prispodobama prodiru do zaključnih dijelova naše duše i osvjetljavaju ih novim razumijevanjem.“

„Priče žive u zajedništvu.“

„Uskraćivanje poezije duhovno osiromašuje djecu.“

Potaknuti ovim mislima pričajmo, slušajmo, čitajmo, veselimo se životu i izazovima koji su pred nama, lijepim knjigama i ljudima koji nas vole i podržavaju o onome što želimo biti.

LITERATURA

1. Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2004): *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga: Zagreb.
2. Encyclopaedia Britannica na adresi <https://www.britannica.com/> (15.6.2018.)
3. Frankl, V. E. (1980). *Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija*. Zagreb: Biblioteka „Oko tri ujutro“.
4. Frankl, V. E. (2001). *Bog kojeg nismo svjesni. Psihoterapija i religija*. V., *promijenjeno izdanje*. Zagreb: Biblioteka „Oko tri ujutro“.
5. Frankl, V. E. (1982). *Zašto se niste ubili? Uvod u logoterapiju*. Zagreb: Biblioteka „Oko tri ujutro“.
6. Frankl, V. E. (1998). *Patnja zbog besmislena života. Psihoterapija za današnje vrijeme*. Đakovo: Karitativni fond UPT „Ne živi čovjek samo o kruhu“.
7. Franklova fotografija s adrese <https://www.brainpickings.org> (15.9.2018.)
8. Hambrešak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
9. Hrvatski leksikon na stranici <https://www.hrleksikon.info> (6.8.2018.)
10. Hrvatska enciklopedija na stranici <http://www.enciklopedija.hr> (9.8.2018.)
11. Internet knjižara „Korisna knjiga“ <https://www.korisnknjiga.com> (4.8.2018.)
12. Javor, R. (1996). *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas. Teme i problemi*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1997.
13. Javor, R. (1997). *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1998.
14. Javor, R. (2003). *Književnost i odgoj*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2004.
15. Keller, G. (2017). *Sa srcem u školi. Udžbenik pedagogije za roditelje*. Zagreb: Institut za waldorfsku pedagogiju – „Škola za sutra“.
16. Leksikon Marina Držića <http://leksikon.muzej-marindrzcic.eu> (10.9.2018.)
17. Lucas, E. (2016). *I tvoja patnja ima smisla*. Zagreb: Biblioteka „Oko tri ujutro“.
18. Lucas, E. (2013). *Što nas u životu pokreće*. Zagreb: Biblioteka „Oko tri ujutro“.
19. Lucas, E. (2001). *Duhovna psihologija*. Đakovo: UPT.
20. Logoterapija Hrvatska <http://www.logoterapija.com/viktor-frankl> (23.8.2018.)

21. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.
22. Okrugli stol, *Uloga književnosti u suvremenom obrazovanju* (101-133) „Umjetnost riječi“ LX (2016) 1-2, Zagreb, siječanj-lipanj
23. Online leksikon <http://leksikon.thinking-garment.com> (1.9.2018.)
24. Pahljina, C. (2011). *Logopedagogija - put do smisljena života u 21.stoljeću*, 5. međunarodna konferencija o naprednim i sustavnim istraživanjima. U: A. Jurčević Lozančić i S. Opić (ur.), *Škola odgoj i učenje za budućnost* (str 249 - 261). Zagreb: Učiteljski fakultet i ECNSI.
25. Puljić, Ž. (2005). *Franklova logoterapija – liječenje smislom*. 4-5 (78-79), str. 885-902, Zagreb: Društvena istraživanja.
26. Rječnik filozofskih pojmova <https://www.filozofija.org> (13.9.2018.)
27. Sever Globan, I., Bošnjaković, J. (2016). *Film kao ljekovita metoda u logoterapijskoj praksi*. str. 219-237, Zagreb: Nova prisutnost.
28. Šimić Šarić, S., Klarin, M., Grbin, K. (2013). *Motivacija za učiteljski poziv, zadovoljstvo studijem i zadovoljstvo izborom zanimanja*. Magistra Iadertina, 8 (1) Sveučilište u Zadru. Odsjek za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
29. Štengl, I. (2005). *Odgajanje senzibilnosti za pitanje smisla. Doprinos misli V. E. Vrankla smjernicama odgajanju*. str. 25-54, Zagreb: Metodički ogledi
30. Težak, S., Babić, S. (2009): *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga: Zagreb.
31. Velički, V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča. Povratak izgubljenomu govoru*. Zagreb: Alfa.
32. Viktor Frankl Centar u Beču na adresi <http://logotherapy.univie.ac.at/e/chronology.html> (4.9.2018.)

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti

Poštovani učitelji i učiteljice razredne nastave,

pred Vama nalazi se anketni upitnik, osmišljen s namjerom provođenja znanstvenoga istraživanja, kojim se želi ispitati smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti, koje se provodi u svrhu pisanja *diplomske rada*, studentice Petre Martinčić uz mentorstvo izvanredne profesorice doktorice znanosti Vladimire Velički s područja *Metodike hrvatskoga jezika na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. Vaše sudjelovanje u istraživanju je **anonimno i dobrovoljno**. Dobiveni podaci koristit će se **isključivo u svrhu znanstvenih analiza i bit će zaštićeni uz poštovanje svih pravila profesionalne etike**. Ukoliko želite sudjelovati u ispitivanju, molimo Vas da ispunite ovaj upitnik.

Zahvaljujemo Vam se na Vašem vremenu i trudu pri ispunjavanju ovog upitnika i na iskazanoj volji za sudjelovanje u ovom istraživanju.

Hvala Vam na suradnji!

1. Spol (*zaokružiti*): M Ž

2. Godine radnog staža u razrednoj nastavi (*označiti s X*):
 - do 5 godina
 - 5-10 godina
 - 10-20 godina
 - 20-30 godina
 - 30+ godina

3. Županija u kojoj ste trenutno zaposleni:
_____.

4. Grad u koje ste završili učiteljski studij:
_____.

5. Molim Vas da na sljedećim skalama procijenite (*oznaka X u prazno polje*) koliko se pojedina tvrdnja odnosi na Vas, imajući

u vidu da su ovo vrlo subjektivna pitanja i da nema točnih i netočnih odgovora.

	1-uopće se ne slažem	2- ne slažem se	3-niti se slažem niti se ne slažem	4-slažem se	5-izrazito se slažem
Učiteljski poziv je za mene uistinu poziv, a ne zanimanje.					
Učiteljski studij bio je moj prvi izbor pri upisu na fakultet.					
Od malena sam želio/a postati učitelj/ica.					
Uloga „učitelja“ me ispunjava.					
Posao koji obavljam osjećam kao svoje istinsko poslanstvo.					
Uz svoj poziv vežem uglavnom pozitivne emocije.					
Ovaj posao pomaže mi da ostvarujem svoje potencijale.					
Učiteljski poziv čini moj život smislenijim.					
Rad u školi i s djecom me veseli.					

6. Molim Vas da odgovorite (*oznaka X u prazno polje*) na sljedeća pitanja, također imajući na umu da su ovo Vaša osobna razmišljanja i da odgovarate u skladu sa svojim stavom prema navedenim tvrdnjama koji je pozitivan ili negativan. Ovim tvrdnjama želi se ispitati Vaš stav o ljudskoj biti, smislu života, odgovornosti, radosti, patnji, krizi, ljudskom dostojanstvu, ljubavi i sl.

	DA- slažem se s tvrdnjom	NE- slažem se s tvrdnjom
Smatram da svaki čovjek ima svoj smisao u ovom svijetu.		
Unatoč svemu, čovjek može pronaći smisao u ovom svijetu.		
Čovjek se uvijek treba radovati jer tako može prevladati krizne situacije.		
Čovjek treba biti odgovoran prema društvu i prema svojoj vlastitoj savjesti.		
I u najvećoj patnji čovjek može pronaći smisao.		

Kriza predstavlja šansu za nešto novo.		
Od čovjeka se ne traži da trpi besmisao života, nego da podnosi svoju nesposobnost kako bi mogao racionalno shvati životnu bezuvjetnu smislenost (nadsmisao).		
Mržnja i neprijateljstvo ne donose sreću.		
U odnosu odraslog i djeteta uvijek odrasli mora preuzeti odgovornost.		
Čovjek od svog rođenja pa do zadnjeg daha ima svoje dostojanstvo.		
Bez obzira na sve što nam se događa mi odlučujemo kako ćemo se osjećati.		
Samo onaj koji je istinski voli može biti svjestan same biti drugog ljudskog bića.		

7. Koju ljudsku osobinu (kvalitetu, vrijednost) smatrate najvažnijom, najvrjednijom (*oznaka X*)?

- dobrotu
- skromnost
- nesebičnost
- poniznost
- empatiju
- odgovornost
- hrabrost
- radost
- nadu
- pozitivnost
- dostojanstvo
- ostalo: _____

POUČAVANJE KNJIŽEVNOSTI

1. Pred Vama se nalaze pitanja kojima treba pridružiti lektirna djela propisana Nastavnim planom i programom (iz 2006.g) za 1. i 4. razred osnovnih škola u Republici Hrvatskoj ovisno o tome koje lektirno djelo smatrate da najbolje po **temi ili pouci, poruci djela** najbolje odgovaraju tvrdnji u pitanju. Za svako pitanje možete napisati nekoliko djela, važno je da ih **birate iz korpusa djela koja su propisana Nastavnim planom i programom**. Ako za neko pitanje navodite bajku, basnu, priču ili igrokaz, molim Vas da napišete autora i pripadajući naslov. Ukupno ima 14 tvrdnji koje su iste i za 1. i 4. razred.

Svoje odgovore upisujete u prazna polja ispod svake tvrdnje.

Za koja lektirna djela, koja su navedena i propisana Nastavnim planom i programom, smatrate da najbolje djeci prenose poruku da...

1. razred	4. razred
... je važno biti odgovoran:	... je važno biti odgovoran:
...treba širiti empatiju:	...treba širiti empatiju:
...treba biti ponizan:	...treba biti ponizan:
...mržnja i neprijateljstvo ne donose sreću:	...mržnja i neprijateljstvo ne donose sreću:
...kriza predstavlja šansu za nešto novo:	...kriza predstavlja šansu za nešto novo:
...se i u patnji može pronaći smisao:	...se i u patnji može pronaći smisao:
...bez obzira što nam se događa, sami smo odgovorni kako ćemo se osjećati:	...bez obzira što nam se događa, sami smo odgovorni kako ćemo se osjećati:
...radost je važna i da je jedna od ključnih strategija preživljavanja u kriznim situacijama:	...radost je važna i da je jedna od ključnih strategija preživljavanja u kriznim situacijama:
...svaki čovjek ima dostojanstvo:	...svaki čovjek ima dostojanstvo:
... važno je nadati se:	... važno je nadati se:
... treba biti nesebičan:	... treba biti nesebičan:
...treba širiti ljubav i dobrotu:	...treba širiti ljubav i dobrotu:
... treba biti hrabar:	... treba biti hrabar:
... treba biti skroman:	... treba biti skroman:

2. Često se u odgojno-obrazovnom procesu susrećemo s pitanjem smisla (ovo ima ili nema smisla, ne vidim smisao u ovome i sl.). Koji je, po Vašem mišljenju, smisao poučavanja književnosti u primarnom obrazovanju?
Što se književnošću želi poručiti djeci?
Koje se vrijednosti prenose poučavanjem književnosti?
Kakva bi trebala biti književnost za učenike mlađih razreda osnovnih škola?
Kako treba poučavati književnost?

Molim Vas da se osvrnete na ovo pitanje i pokušate odgovoriti barem na neko od navedenih pitanja. Vaše mišljenje izrazito bi koristilo u stvaranju cjelokupne slike o poučavanju književnosti iz učiteljske perspektive koje dolazi iz Vaše učionice. Napišite kako književnost živi u Vašem razredu i kako Vi gledate na ovo nastavno područje unutar predmeta Hrvatski jezik? Hvala.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Osobno izjavljujem i vlastoručnim potpisom potvrđujem kako sam ja, Petra Martinčić, apsolventica integriranog preddiplomskog i diplomskog studija Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na Odsjeku za učiteljske studije s modulom hrvatskoga jezika, samostalno izradila diplomski rad na temu *Smisao učiteljskog poziva i ispunjenost učitelja smislom s posebnim osvrtom na nastavu književnosti*, koristeći se navedenom literaturom, vlastitim znanjem i sposobnostima.

U radu mi je svojim uputama i savjetima pomogla mentorica izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički te joj se pritom od srca zahvaljujem.

Petra Martinčić
